

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi

Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities

e-ISSN: 2717-8072, İBD December 2022, 3 (2): 331-363

Milliyetçi Hareket Partisi'nin Millî Kültür ve Millî Kimlik Meselesine Yaklaşımı (1970'ler)

Nationalist Movement Party's Approach to the Issue of National Culture and National Identity (1970s)

Selim YILDIZ¹

¹Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat
• sy716856@gmail.com • ORCID > 0000-0002-2485-3468

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 9 Ağustos / August 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 9 Eylül / September 2022

Yıl / Year: 2022 | **Cilt – Volume:** 3 | **Sayı – Issue:** 2 | **Sayfa / Pages:** 331-363

Atrf/Cite as: Yıldız, S. "Milliyetçi Hareket Partisi'nin Millî Kültür ve Millî Kimlik Meselesine Yaklaşımı (1970'ler)". Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi, 3(2), December 2022: 331-363.

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ'NİN MİLLÎ KÜLTÜR VE MİLLÎ KİMLİK MESELESİNE YAKLAŞIMI (1970'LER)

ÖZ:

Millî kültüre yaslanan bir ideoloji olarak milliyetçilik kültür politikalarına ve yaklaşımlarına da yön vermektedir. Türkiye'de millî devletin ilk kurumsallaşma sürecinde, Türk milliyetçiliğini sistemleştirme ve beka sorunundan dolayı olası kimlik krizlerine karşı geliştirilen Ziya Gökalp çözümünden farklı olarak din, milliyetçilik sistemimin dışında konumlandırılmış, kültür ise doğrudan yüksek kültür meydana getirmek amacı üzerinden medeniyetle aynı düşünülmüştür. Bu bakış açısı antropolojik bakışın da bir yansıması olarak döneme uygun olmakla birlikte milletleşme sürecinde millî bütünleşme sorunlarının da kaynağı olmuş, kolektif bilinci, hareket tarzını ve geçmiş ve şimdi üzerinden Türklüğün çağdaş geleceğine yönelişi de sekteye uğratmıştır. Bu sebeple bu çalışmada neredeyse Türkiye'nin milletleşme süreciyle yaşıt olan MHP'nin kültür meselesine bakışı, millî bütünleşme ve milletin fertleri arasında birliği sağlamlaştırmak, devletle milleti barıştırmak, kültür emperyalizmine karşı millî bünyeyi korumak ve "Türk-İslam Medeniyeti"nin ihyası amacıyla millî kültür inşasına yönelişi konu edinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Milletleşme, Millî Kültür, Türk Rönesansı, Türk-İslam Medeniyeti.

NATIONALIST MOVEMENT PARTY'S APPROACH TO THE ISSUE OF NATIONAL CULTURE AND NATIONAL IDENTITY (1970S)

ABSTRACT

Nationalism, as an ideology based on national culture, also directs cultural policies and approaches. In the first institutionalization process of the national state in Turkey, unlike Ziya Gökalp's solution, which was developed against possible identity crises due to the problem of systematization and survival of Turkish nationalism, religion was positioned outside the nationalism system, and culture was considered the same as civilization through the aim of creating high culture directly. Although this point of view is suitable for the period as a reflection of the anthropological point of view, it has also been the source of national integration problems in the process of nationalization, and it has also disrupted the collective consciousness, the way of action and the orientation to the contemporary future of Turkishness through the past and present. For this reason, in this study, the view of MHP, which is almost as old as Turkey's nationalization process, on the issue of

culture, national integration and national culture in order to consolidate the unity between the members of the nation, to reconcile the state and the nation, to protect the national body against cultural imperialism and to revive the “Turkish-Islamic Civilization” construction will be discussed.

Keywords: *Nationalization, National Culture, Turkish Renaissance, Turkish-Islamic Civilization.*

GİRİŞ

Sosyal bilimlerin hemen her dalında görüldüğü gibi kültür sorunlarını ele alanlar onu kendi uğraş alanları ve değerleri açısından tanımlama yoluna gitmişler ve 200'e yakın kültür tanımı^[1] ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede Latince'de toprağı işlemek anlamına gelen ve Türkçe'ye Fransızca'dan geçen kültür kelimesini; hayat biçimi, düşünceler sistemi, toplumdaki geçmiş davranışların biriktirilerek aktarılmasının sonuçları, insan gereksinimlerinin sonucu ortaya çıkan her türlü alışkanlıkların bütünü olarak ele alanlar ortaya çıkmıştır. Ziya Gökalp'in medeniyetten ayrı gördüğü ve Arapça karşılığı ile “hars” dediği, Mustafa Kemal Atatürk'ün ise çoğu zaman medeniyetle birlikte ele aldığı kültürü, Şerafettin Turan, “*bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü dil, duygu, düşünce, inanç, sanat ve yaşayış öğelerinin tümü*” şeklinde ortaya koymuştur.^[2]

Kültürün tarihi seyri boyunca macerası, aynı zamanda sosyal kimliğin de oluşum sürecidir. Kapalı toplumlarda hayat, doğrudan o kültürün ölçütleri ile yaşanır; başka kültürlerle mukayeseli kavrayışlar yoktur; kıyas kendi kültürü içindeki değişmelerle yapılır. Değişiklikler ve karşılaştırmalar arttıkça, toplum, başka kültürlerin varlığından haberdar olur ve kıyasla düşünmeye yani kendisini dışarıdan kavramaya başlar. Bu, kendi kimliğinin ve bu kimlikten dolayı oluşan farklılığının ayırımına varıştır.^[3]

Kültür, aynı zamanda toplumun mirası veya sosyal miras olarak da kabul edilmektedir. Her nesil, kendinden önce gelen nesillerden öğrendiklerini ve bu birikimlerini, kendi kültürünü de ekleyerek bir sonraki nesle aktarır. Dolayısıyla kültür ait olduğu toplumun mirasıdır. Kişi onu daha önceki nesillerin çaba ve tecrübelerinin bir ürünü olarak devralmaktadır. Bu davranışta büyük değişimler

[1] Füsün Üstel tarafından “zahmetli kavram” olarak nitelenen ve ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra bir kamu politikasına sahip olan kültür kelimesinin kullanımı, tanımlamaları için bkz. Füsün Üstel, *Kültür Politikasına Giriş Kavramlar, Modeller, Tartışmalar*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2021, ss. 14-19.

[2] Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi Yayınevi, 7. Basım, İstanbul 2014, ss. 15-21.

[3] Nevzat Kösoğlu, *Türk Kimliği ve Türk Dünyası*, İstanbul 1996, s. 85-86.

yaşanmaz. Yani kitle halinde büyük din değiştirmeleri dışında, bir kültürün öz mihverinden çıktığı görülmemiştir.

Kimliğin bir insanın veya sosyal bir varlık olan milletin kendini algılamasına bağlı olması sebebiyle milli kimliğin de en belirgin fonksiyonu, millete has değerleri tanımlayan ve halkın eski gelenek ve değerlerini yansıtan fenomen olmasıdır. Dolayısıyla kimlik tabii bir hadisedir; kimlik bunalımı yahut kimlik problemi, sahip olduğu değerlere inanmış, mevcut kimliklerinden hoşnut kişi ve cemiyetlerin değil, kimliklerine yabancılaşmışların meselesi olarak ortaya çıkmaktadır. Kimliği araştıran soruyu insan, kendine kaos zamanlarında, büyük kırılmalarda sormaktadır.^[4]

İşte bu kırılma zamanlarından biri Osmanlı Devleti'nin son döneminde II. Meşrutiyet yılları olmuş, imparatorluğun çöküşü sürecinde olası kimlik krizlerine karşı da Ziya Gökalp, Türk milletinin kimliğini ortaya çıkarma ve tanımlama yolunda büyük gayretlerde bulunmuş, bu temelde Türk milliyetçiliğini sistemleştirme çalışmalarında ilk akla gelen isimlerden biri olmuştur. Gökalp'e göre, bir kavmin vicdanında yaşayan kıymet hükümlerinin toplamına, o kavmin kültürü denilmektedir. Gökalp, gerçeklik hükümlerinin toplamı olarak işaret ettiği teknolojiye ferdi şuur veya mücerret aklı, kıymet hükümlerinde ise sosyal vicdanı merkeze almıştır.^[5]Bu çerçevede Gökalp, 27 Kânunuevvel 1917'de "Yeni Mecmu-a"da yayınlanan bir yazısında asrî medeniyetin sahte mümessilleri, metotsuz bir irfanla sistemsiz bir umrânın karışımı olarak gördüğü Tanzimatçıların başarısızlığını, milli hars teşkil etmeden Avrupa medeniyetini almaya çalışmalarına bağlamaktadır.^[6]

Gökalp'in aksine Atatürk'te ise kültür ve medeniyet ayrımı bulunmamaktadır. Atatürk, kültürü, çağdaşlaşmaya uzanan yol olarak görmekte; kültür ve medeniyet ayniliğini "asrîleşme" kelimesiyle karşılamaktadır. Bu konuyu Atatürk, Ağustos 1930'da şöyle ifade etmiştir:

"...Bence medeniyeti harstan ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur. Bu nokta-i nazarıma izah için hars ne demektir tarif edeyim: Bir insan cemiyetinin devlet hayatında, fikir hayatında, yani ilimde, içtimaiyatta ve güzel sanatlarda; İktisadi hayatta yani ziraatta, sanatta, ticarete, kara, deniz ve hava münakalatçılığında yapabildiği şeylerin muhassalasıdır. Bir milletin medeniyeti dendiği zaman hars namı altında saydığımız üç nevi faaliyet muhassalasından hariç ve başka bir şey olamayacağını zannederim. Şüphesiz her insan cemiyetinin hars, yani medeniyet derecesi bir olamaz.

[4] Mehmet Niyazi Özdemir, *Millet ve Türk Milliyetçiliği*, 5. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2018, ss. 177-182.

[5] Ziya Gökalp, *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I*, Rıza Kardeş (haz.), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997, s. 27.

[6] Ziya Gökalp, "Türkçülük Nedir?", *Modern Türk Düşüncesinde Milliyetçilik*, Mehmet Kaan Çelen, Haluk Kaycı (haz.) Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2014, ss. 211-213.

Bu farklar devlet, fikir, iktisadî hayatların her birinde ayrı ayrı göze çarptığı gibi, bu fark üçünün muhassalası üzerinde de görülür. Mühim olan muhassalalar üzerindeki farktır. Yüksek bir hars, onun sahibi olan millette kalmaz diğer milletlerde de tesirini gösterir. Büyük kıtalara şamil olur. Belki bu itibarla olacak, bazı milletler yüksek ve şamil harsa, medeniyet diyorlar. Avrupa medeniyeti, asr-ı hazır medeniyeti gibi^[7]

Atatürk'ün asrîlik kelimesiyle ifade ettiği kültür ve medeniyet ayniliğinde^[8] temel vurgunun “yüksek kültür” olduğu anlaşılıyor. Kültürün gelişmesi ile toplumun çağdaş medeniyetler seviyesine daha kolay ulaşacağını ve uyum sağlayacağını düşünen Atatürk'ün^[9], inkılâpçı bir düşünce ile Avrupa ile mesafeyi kapatmayı pratik bir çözümle sağlamaya çalıştığı ifade edilebilir. Bu çözümde dinin ise kültür ve medeniyet aynılığı içinde bir yeri bulunmamaktadır.

Türkiye'de eğitim sistemiyle ilgili çalışmalar yürüten ve raporlar hazırlayan Amerikalı John Dewey ise kültür konusunu J. J. Rousseu ve İ. Kant üzerinden ifade etmeye yönelmiştir. Dewey'e göre Rousseau, bir kültürün doğaya karşıtlığı sorununu ortaya atmış ve insan doğası üzerinde durup onu her bakımdan üstün saymıştır. Çünkü ona göre, kaba ve ilkel durumuna karşın, doğa, ilkel eşitlik ortadan kalkıp da onu bozan koşullar doğuncaya kadar, kendine özgü iyiliği yitirmemişti. Kant'la, onun ardından giden Almanların ise Rousseau'nun halka aykırı gelen düşüncelerindeki meydan okumayı yeniden ele alıp, onun tutumunu tersine çevirmeye çalıştıkları görülmektedir. Alman felsefesinde, Napolyon'un saldırılarından milliyetçiliğin doğuşu ile daha da karmaşık bir duruma giren kültür, üstünlük sağlamaya dönüşmeye başlamıştır. Dewey ayrıca Alman düşünürlerinin kafasında kültürün istediğinin devletin ve yasanın istediğiyle aynı olduğuna da işaret etmektedir.^[10]

Bu noktada Sibel Özbudun, her bir topluma özgü, yani tikel; ezelden ebede var olan, değişimsiz, saf, biricik, içine girip çıkanları yani katılımcıları değişse bile sabit kalacak bir aura olarak tahayyül edilmesine dayanan kültür kavrayışının, bize esas olarak Alman romantistlerin, özellikle de Herder'in mirası olduğuna dikkat çekmektedir. Özbudun'un çok yerinde bir tespitle Terry Eagleton'un “*Uygarlık soyut, yabancılaşmış, parçalanmış, mekanik, faydacı, maddi sürece duyulan boş inancın esiri; kültür ise bütünsel, organik, duyumsal, kendinde amaçlı ve geçmiş kapsayıcıydı. Bu yüzden kültür ile uygarlık arasındaki çatışma, gelenek ve modernlik arasında*

[7] Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Arı İnan (haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2009, s. 383.

[8] Kültür ve medeniyet aynılığı ve farklılığı hakkında bkz. Yümnî Sezen, *Hümanizm ve Atatürk Devrimleri*, Ay Işığı Yayınları, İstanbul 1997, s. 323.

[9] Kültür zeminini millî seciyede gören Atatürk'ün kültür-medeniyet aynılığı yönündeki görüşleri ve bu noktadaki konuşmaları hakkında bkz. Müjgân Cunbur, *Atatürk ve Millî Kültür*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1973, ss. 19-38.

[10] John Dewey, *Özgürlük ve Kültür*, Vedat Günyol (çev.), Üçüncü Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul 1988, s. 32-33.

sürmekte olan çekişmenin bir parçası oldu^[11] değerlendirmesine yer vermesi de 1960 sonrası Türk milliyetçiliğinin kültür ve kimlik sorunları karşısındaki pozisyonunun temellendirilmesinde oldukça önem arz ettiğini söyleyebiliriz.

Terry Eagleton'a göre, 1960'lardan itibaren siyasi çatışma terminolojisinin bir parçası olan kültür, ayrıca dinsel otoritenin görkemli konumunu miras almıştır. Aynı zamanda kültür kavramı hem politik solun ayrılmaz parçalarından ve hem de politik sağın da yaşamsal gereklerinden biri olarak son derece karmaşık bir toplumsal tarihe sahip olmuştur.^[12] Kültüre yaslanan bir ideoloji olarak ele alındığında milliyetçiliğin 1960 öncesinde dinin yerini alması, 1960 sonrasında Türk milliyetçiliği çerçevesinden bakıldığında ise millî kültürün bir parçası olarak konumlandırılması oldukça yerinde görülmektedir. Nitekim Eagleton *“eğer din kült, duyumsal sembolizm, toplumsal birlik, kolektif kimlik, pratik ahlak ve tinsel idealizm bilimi ve entelektüeller ile halk arasında bir bağ sunuyorsa kültür de aynı bağı sunar”* demektedir.^[13] Eagleton, milliyetçiliğe romantizmin vesile olduğu bir hareket olarak bakmanın yanında kültürün mevcut derinliğine ve yankısına milliyetçiliğin yükselişi sayesinde yeni bir önem kazandığını söylemektedir. Bu önemde devlet, sivil toplumdaki kronik çatışmaları ahenk içinde uzlaştırmaya çalışan aşkın bir alanken kültür, her birimizin bağrında gömülü olan kolektif kendiliği özgürleştirerek bizi siyasal yurttaşlığa hazırlayan etik bir pedagoji biçimidir. Yani devlet ve kültür bölünmenin aşılmasının beklendiği alanlardır.^[14]

Dolayısıyla kültür, aynı toplumun bütün üyelerine has birtakım özellikler bütününe ve bütün içindeki temel şahsiyete dayanmaktadır. Bu şahsiyet aile, okul, din gibi temel müesseseler vasıtasıyla kimliğe bürünmekte ve gruba dâhil olmaktadır. Kültür artık gruba ait olunca, “kavmi” (etnik) olan şey, daha olgunlaşmış olarak “millî” olmuş olmaktadır. Ancak bu millînin içinde, mahiyet farkı taşımayan, derece farklılıklarından ibaret olan, yan kültür denilebilecek çeşitlilikler mevcut olabilmektedir. Bunlardan birincisi, merkezi kültürün etrafında şekillenmiş olan tarihî “kültür çeşitlenmeleri”dir. Bu noktada aynı millete mensup, farklı etnik gruplar böyledir. İkincisi, dinî azınlıklardır. Meselâ Türkiye’de Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Süryaniler gibi. Üçüncüsü ise göçmen azınlıklardır yani dışarıdan göç edenlerdir. Dışarıdan göç edenlerde din farklılığı yoksa kaynaşma mümkün olabilmekte, varsa azınlık statüsüne dâhil olunmaktadır.^[15] Böylece merkezi kültür etrafında etnik kimlik ve etnik oluşum hakkında gerçekçi bir açıklamanın yapılabilmesi için kolektif kültürel kimlik yani millî kültür kavramının bizzat kendisinin tarihsel ve

[11] Sibel Özbudun, *Antropoloji Gözüyle Sınıf Kültür Kimlik Yazıları*, Ütopya Yayınevi, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 2014, s. 18-19.

[12] Terry Eagleton, *Kültür Yorumları*, Özge Çelik (çev.), Ayrıntı Yayınları, Birinci Basım, İstanbul 2005, s. 10, 11, 51.

[13] Eagleton, *Kültür Yorumları*, s. 54.

[14] Terry Eagleton, *Tanının Ölümü ve Kültür*, Selin Dingiloğlu (çev.), Yordam Kitap, Birinci Basım, İstanbul 2014, s. 116.

[15] Yümnü Sezen, *Kültür ve Din*, İz Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2015, s. 47.

sembolik bakımlardan yeniden inşası ihtiyacı doğmaktadır. Kolektif kültürel kimlik, bu kimliği oluşturan unsurların nesiller boyu sürmüş tek biçimliliğine değil, halkın belli bir kültürel birimine dâhil nesillerde var olan bir süreklilik duygusuna, tarihin eski devirlerindeki paylaşılan anılarına ve her neslin kültürünün kolektif kaderi hakkında taşıdığı düşünceyi hedeflemektedir.^[16]

Baran Dural'ın cümleleriyle ifade edecek olursak; gerek milliyetçi-kuramcı ve orta tabaka entelektüellerin tarihsel köklerini yaratıp kodlamalarında gerekse Kültür-Düşün tarihinin milliyetçiliği değerlendirmesinde kültür, milliyetçiliğin yazgısının belirlenmesinde hep kilit rol üstlenmiştir. Her milliyetçi akımın belli bir üst kültüre alternatif olarak tasarlandığı düşünüldüğünde milliyetçiler için dönüşürecekleri topluma yeni bir kültürel atmosfer kurmaları da kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu sebeple milliyetçi elitler ya başka kaynaklardan ya da alt kültürlerden yararlanarak toplumlarını bir arada tutacak ortak bir kültür dizgesi oluşturmaları veya tamamen yeni, sil-baştan kültürel doku mühendisliğine soyunmaları gerekmiştir.^[17]

1. YAKIN DÖNEM TÜRK MİLLİYETÇİLERİNİN GÖZÜYLE MİLLÎ KÜLTÜR VE MİLLÎ KİMLİK MESELESİ

Farklı tanım ve tarifleri bulunan kültüre Mustafa Erkal, Türk milliyetçiliği çerçevesinden tarihî bir birikim, sosyal miras veya sosyal akrabalık bağı olarak bakmaktadır. Buna göre, inançlar, değerler, semboller, normlar, örf ve adetler kültürün manevi yüzünü oluşturmaktadır. Kültürler kavmi niteliklerini aşarak millî seviyede ortak paydalara sahip bir yaşama tarzının unsurları haline geldikçe ise millî kültüre mal olmakta ve milletleşme sürecinde mesafe almaktadır. Biz duygusu, kültürel temas ve kültürleştirme sonucu ise belirli bir coğrafyada bir millî kültür, hâkim kültür durumuna gelebilmektedir.^[18] Millî kültür, millet olmanın hem temeli hem çatısıdır denilebilir. Millî kültür ayrıca doğrudan millî kimliğin ve aidiyetin de inşacısı olmaktadır. Bu sebeple millî kültür konusu milletleşme ve milletin varlığını devam ettirme düşüncesi açısından hem Atatürk'ün hem de Türk milliyetçilerinin milletleşme hassasiyeti bağlamında gündeminde olmuştur. Ancak Atatürk'teki kültür-medeniyet aynılığı, 1960 sonrasında Türk milliyetçileriyle olan farklılaşmanın da esas kaynağı olarak vücut bulduğu görülmektedir.

Cumhuriyet Döneminde özellikle Atatürk sonrasında hümanist düşünceye dayalı bir eğitim ve kültür politikasının takip edilmesi, Türk milliyetçileri tarafından milletin kendi öz kültür değerlerinden kopuk yetiştiği şeklinde değerlendirildi-

[16] Cengiz Aldemir, *Üçüncü Yol: Kültür Milliyetçiliği*, Berikan Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2012, s. 106.

[17] Baran Dural, *Pratikten Teoriye Milliyetçi Hareket 1-2*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2011, s. 83.

[18] Mustafa Erkal, "Kültür-Kültürel Kimlik ve Türk Kimliği", *Alparslan Türkeş Birinci Yıl Armağanı-04.04.1997-04.04.1998*, Ankara: Mavi Ofset, s. 84.

rilmiştir. Osman Turan gibi isimler bir kültür İhtilali yaşandığı, bunun ise buhrana sebep olduğunu^[19] dile getirmişlerdir. Kültür meselesine karşı farklı bakış tarzı Türk milliyetçileri ile dönemin hükümetlerini zaman zaman karşı karşıya getirmiştir. Nitekim dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in milliyetçiliğe bakışı bir bakıma bu devirde kültüre bakışın da bir göstergesidir. Yücel, dar milliyetçiliğin cemiyeti kısırlaşması sonucuna sebep olduğunu ifade ederken insanlığın ortak değerlerine yönelmiş geniş milliyetçiliği yani evrensel kültüre ulaşan milliyetçiliği yol olarak belirlemiştir.^[20] 1950'lerde Demokrat Parti (DP) Döneminde ise milliyetçi ve muhafazakâr entelektüelden faydalanılmadığı, Türk milleti ve Türk devletinin geleceği adına kültür politikaları belirlenmediği, bunalıma milli kültür ve duygu yönünden kulak verilmediği görülmektedir. Köy Enstitüleri ve Halkevleri gibi kuruluşların ortadan kalkması veya türbelerin açılması ile de meselenin çözülemeyeceği ne yazık ki öngörülemediği görülmektedir.

Devletin temel politikası olarak 1960'lardan itibaren Türk milliyetçilerinin gündemini meşgul eden kültür politikası kavramı dünyada da aynı tarihlerde Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) toplantıları sonucunda ortaya atılmıştır. O dönemde UNESCO Direktörü olan Rene Maheu'nun bu kavramı uluslararası platformda telaffuz etmesi, kavramın yaratıcısı olarak tanınmasına sebep olmuştur.^[21] Türkiye'de Türk milliyetçileri de 1961 Anayasası'nın 129. Maddesinin "İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma, plana bağlanır; kalkınma bu plana göre gerçekleştirilir" ifadesine dayanarak kültürün devlet politikası haline gelmesi için gayret sarf etmişlerdir.^[22] Bu çerçevede Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel himayesinde 1961'de Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü (TKAE) kurulmuş ve kamu yararına kurulan dernek statüsü verilmiştir. TKAE tarafından, baş ideologu Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu^[23] olan ve Türkoloji, Tarih, Edebiyat alanlarından milliyetçi muhafazakâr akademisyenlerin faaliyete geçirdiği "Türk Kültürü" dergisi de yayınlanmaya başlamıştır. 1960'ı izleyen dönemde milliyetçi dünya görüşüne sahip akademisyenlerin, Hümanist-Batıcı "sızma"ya karşı kendi tezlerini dayandırabilecekleri bir bilgi birikiminin oluşumunda "Türk Kültürü" gibi çevreler önemli işlevler üstlenmişlerdir.^[24]

[19] Osman Turan, *Türkiye'de Siyasi Buhranın Kaynakları*, Turan Neşriyat Yurdu, 1. Baskı, İstanbul 1969, ss. 143-145.

[20] Feyzullah Ertuğrul, *Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası*, Güldiken Yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul 2000, s. 182-183.

[21] Ömer Faruk Genççaya, Erdem Ünal Demirci, "Türkiye'de Kültür Politikasının Kurumsallaşma Sürecine Genel Bakış", *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3/2, Ekim 2018, s. 60.

[22] Nevzat Kösoğlu, *Konuşmalar*, Ötüken Neşriyat, 1. Basım, İstanbul 1992, s. 51.

[23] Kafesoğlu'nun hayatı ve eserleri için bkz. Abdülkadir Donuk, "Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hayatı ve Eserleri", İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi, İbrahim Kafesoğlu Hatıra Sayısı, Sayı: 13, Sene: 1983-1987, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1987, ss. 1-30.

[24] Yüksel Taşkın, *Milliyetçi-Muhafazakâr Entelijansiya*, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2019, s. 139. .

Kafesoğlu ve Mümtaz Turhan “Garplılışmanın Neresindeyiz?”^[25] sorusuna cevaplar aramış, Türkiye'nin bu temelde yaşadığı süreci ve sıkıntıları tahlil etme yoluna yönelmişlerdir. Ancak Kafesoğlu'nu farklı kılan husus tarihçi olması sebebiyle çözüm yolu olarak ilk önce bir tarih yaklaşımı ortaya koymak olmuştur. İslâm öncesi ve İslâm sonrası Türk kültür ve medeniyeti ortaya konmalıydı, yani değerler tam anlamıyla ortaya çıkarılmalı, işlenmeli ve 200 yıldır modernleşme adına devam eden “Batılılaşma”ya alternatif bir saha açılmalıydı. Bu alternatif saha sunulurken Kafesoğlu, bilhassa Ziya Gökalp muvazenesi dediği “Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” çözümüne göndermede bulunur. O'na göre, Gökalp'in İslamlaşmak'tan kastı, İslam'ı millî bir inanç haline getirmektir. Kafesoğlu'na göre Cumhuriyet, Türk milletine bir istikbal vaat etmişti ancak muvazene gözetilmemiş, modernleşmenin inşa edileceği manevi zemin hazırlanmamıştır. Bu yüzden millî bünyeyi modern bir cemiyet şeklinde geliştirmek için millî özellikler hareket noktası yapılmalı, Avrupa kanunları ehven sayılmamalı, Garp zihniyeti cüz'i bir zümreye ve dışa münhasır kalmamalıydı.^[26]

Millî kimliğin yegâne kaynağı, Türk milletinin ve Türk milliyetçiliğinin temellerinden olan millî kültür konusu, 27 Mayıs İhtilali'nden sonra Başbakanlık Müsteşarı olan ve 13 Kasım 1960 tasfiyesinden sonra da Türk milliyetçiliğinin siyasileşmesinin öncülüğünü yapacak olan Alparslan Türkeş tarafından da ayrı bir öneme sahip olmuştur. Türkeş'in, devlet politikası olarak ayrı bir teşkilata sahip olması gerektiğini düşündüğü kültür konusunda Türk Kültür Dernekleri'nin kuruluşuna öncülük ettiği görülmektedir.

Türkeş, Türk Kültür Dernekleri'nin “...güvenini ve yaşama sevincini kaybetmiş olan halka yeni bir hayat görüşü vermek” amacıyla kurulduğunu söylemektedir. Bunun yanında Türkeş, ayrıca Ülkü ve Kültür Birliği Teşkilatı adıyla bir teşkilatın da ilerleyen süreçte kültürün Türkiye'de parti politikaları olup yozlaşmasının önüne geçmek amacıyla Millî Birlik Komitesi üyelerinin bir kısmı tarafından haklı olarak düşünüldüğünü ifade etmektedir. Türkeş'in kültür politikası bağlamında önem verdiği Türk Kültür Dernekleri'nin kuruluş gerekçelerine dair vurguladığı önemli noktalardan biri de Halkevleri'nin politika cereyanlarına karışmış olması ve Türk Ocakları'nın da ömürlerini tamamlamış olması ve beklentileri karşılamaktan uzak oluşları tespiti üzerinde ortaya çıkmaktadır.^[27]

Türk milliyetçiliği açısından Türkeş'in Türk Kültür Dernekleri projesi amaçları bakımından ayrı bir ehemmiyete sahip olduğu görülmektedir. Derneğin kurucuları arasında Türkeş'in teşviki ile Türk dini ve kültürü üzerinde çalışmaları olan Ab-

[25] Bkz. Mümtaz Turhan, *Garplılışmanın Neresindeyiz?*, 3. Baskı, Altınordu Yayınları, Ankara 2018, s. 126-127; Mümtaz Turhan, *Bütün Eserleri*, 1. Baskı, Altınordu Yayınları, Ankara 2019, s. 225.

[26] İbrahim Kafesoğlu, *Türkler ve Medeniyet*, Hamle Yayınları, İstanbul 1995, ss. 7-18.

[27] Alparslan Türkeş, *27 Mayıs ve Gerçekler*, Selim Yıldız (ed), Berikan Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2022, ss. 47-54.

dükkadir İnan ve Atsız ekolünden Türkçü Refet Köroğlu de bulunmuştur. Madde ve mana muvazenesini sağlamak amacıyla kurulduğu anlaşılan derneğin tüzüğünde; Türk milleti, kader ve ülkü birliği ile birbirine kenetlenmiş fertlerin meydana getirdiği sosyal topluluk olarak; Türk vatani, Türk milletinin şuurlu bir şekilde üzerinde yaşadığı siyasi sınırlarla mürekkep coğrafya; Türk milliyetçiliği ise Türk milletini kendi sosyal yapısındaki değerleriyle birlikte yaşatmak, ileriye taşımak, yükseltmek ülküsü, duygu ve düşüncesi olarak tanımlanmıştır. Tüzükte dikkat çeken önemli hususlardan biri de doğal olarak Atatürk ve inkılâpçılık vurgularıdır. Zira millî birlik ve bütünlüğü zedeleyici her türlü akım ve hareketin karşısında durulacağı ifade edilirken bir hamleler silsilesi olan inkılâpçılıktan tavizin ise millî beka ve millî bünyeye zarar vereceği vurgulanmıştır.^[28]

Türkeş'in "*kendi millî özelliklerimizi katarak bir Türk Rönesansı yaratmak zorundayız*"^[29] şeklindeki ifadeleri ise doğrudan Ziya Gökalp'in Türk milliyetçiliği düşüncesiyle uyumludur. Gökalp, Türklüğe ait kurumların tarihini incelemek, Müslümanlığa ait kurumlarımızın tarihini inceden inceye tetkik etmeye başlamakla sorunların üstesinden gelinebileceğine inanıyordu. Geleneğin birleştirici ve toplumsal uyumu sağlayıcı olduğu düşüncesinden hareketle Gökalp, Türk'ün tarihi ile dininin özünü birbiriyle kaynaştırarak bir Türk-İslâm tarih felsefesi meydana getirebileceğine inanıyordu. Fenlerin teknikten, felsefenin metottan doğduğunu belirten Gökalp, yüzyılın teknik, ilim, metot ve felsefesinden faydalanabilmek için de bunların gelişim tarihlerinin bilinmesini ister ve bunlar dinî ve millî geleneklere aşılır ve kaynaşırsa çağdaş bir Türk-İslâm medeniyetinin meydana gelebileceğini öne sürer.^[30] Böylece Ziya Gökalp, Türk kültürünü oluşturan değerlerin akılcı ve eleştirici bir yaklaşımla yenilenmesini, içine girdiği değişme süreci içinde başkalaşmadan tekâmül etmesini istemiştir.^[31]

Bu çerçevede tek başına maddi kalkınmanın da Türk milleti için sağlıklı sonuçlar doğurmayacağını gerek Nihal Atsız gerekse 1960 sonrasında Türk milliyetçilerinin lideri olan Alparslan Türkeş'in ifade ettikleri görülmektedir. Atsız, "barajlar, fabrikalar, limanlar, yollar" yapmış olan DP iktidarının "bir gecede düşüşü"nü manevi kalkınmanın ihmal edilmesine bağlıyordu. Bu yüzden Atsız'a göre, "*Mendres geldi diye koyun, sığır, deve kesenler, oğlunu kurban etmeye çalışan partizanlar, Demokratlar Yassıada'ya sürülürken 'gık' bile diyememişler*"dir. Atsız ayrıca Adalet Partisi (AP)'nin 1967'deki durumunun da aynı olduğuna işaret etmiştir.^[32] Dolayısıyla maddi kalkınmanın tek başına yetersizliği Türk milliyetçileri arasında "ma-

[28] Türk Kültür Derneği Tüzüğü, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1960, ss. 4-6.

[29] Türkeş, *27 Mayıs ve Gerçekler*, s. 68.

[30] Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Yalçın Tokar (Sadeleştiren), Tokar Yayınları, 5. Basım, İstanbul 2007, s. 8.

[31] Sevim Kantarcıoğlu, *Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm*, Paradigma Yayınları, 1. Basım, İstanbul 2007, s. 38.

[32] Nihal Atsız, "Konuşmalar III", *Ötügen*, 4: 43, 1967, ss. 2-5.

nevi kalkınma” düşüncesini harekete geçirmiştir. Bu bağlamda Türkeş'in düşüncesinde manevi kalkınma, içerisinde barındırdığı din, milliyetçilik, ahlak ve iman boyutuyla^[33] şekilci bir dindarlık yahut dinselleşmenin ötesinde maddi kalkınmada yanlış yatırım, israf, rüşvet, hırsızlık vb. olumsuzluklara meydan vermemek için düşünülmüş bir şahsiyet yaratma projesidir. Türkeş bu gerçeğe “*Türkiye'nin kalkınma hareketi öncelikle ahlak inşasından başlatılmalıdır. İşte kurtuluş hareketimizin temel felsefesi budur. Üzerinde büyük önemle durduğumuz ilim ve teknik de buna bağlıdır*” ifadeleriyle işaret etmiştir.^[34]

Diğer yandan Atsız'ı ve Türkeş'i kısmen destekleyici nitelikte 1950'lerde Orkun dergisi ekibinde bulunmuş olan Selâhattin Ertürk de görelî bir hızla modernleşmekte olan bir toplum haline gelme sebebiyle Türkiye'de kendini göstermiş olan değerler bunalımına dikkat çekmiştir. Bu yüzden kültürün kendini yeniden oluşturması ve birbiriyle etkileşim içinde bulunan kültür öğelerinin yeniden biçimlendirilmesi kaçınılmaz sonuç olarak değerlendirilmektedir.^[35]

Türkeş'e göre, en ilkel olanından en gelişmiş olanına kadar bütün toplumların manevi yapısında din, dil, töre ve sanat olmak üzere dört temel unsur mevcuttur. Bunların uzun zaman içinde tabii, siyasi ve iktisadî şartlara bağlı olarak yoğrulması ve kaynaşması kültürü meydana getirmektedir. Fertlere müşterek bir ruh ve karakter veren onları birbirine bağlayan kültür, yenilgi zamanlarında da devam edebilir. Türkeş'e göre, kurtuluşu olmayan esaret, kültür esaretidir. Bu yüzden de kültür emperyalizmi ve yozlaşma sosyalist ülkelerde olduğu gibi tam bir kültür ihtilaline kadar da gidebilmektedir.^[36] Bu yüzden Türkeş'in zihin dünyasında kültür, aynı zamanda millî bütünleşmenin, var olmanın ve varlığını devam ettirmenin temeli olmuştur. Bu çerçevede emperyalizme karşı devlet bünyesinin sağlam olması ve millî ülkü için millî kültürün korunup yaşatılması Türk milliyetçiliğinin görevi sayılmıştır. Nitekim Ziya Gökalp'e göre de millî kültüre dâhil olan şeyler usulle, fertlerin iradesiyle vücuda gelmedikleri için sunî değildir. Bitkilerin, hayvanların organik hayatı gibi millî kültür de tabii surette kendine dâhil olan şeylerin teşekkül ve tekâmülü ile meydana gelmektedir.^[37]

Kültürün tabii surette teşekkül ve tekâmül ile meydana geldiği konusunda yapay kopuşlara ve yapay kültür oluşturulması karşısında duran ve 1960 sonrasında siyaseten ve fikren varlık gösteren Türk milliyetçileri, millî kültür davasının öncüsü kabul edilebilir. Nitekim gazeteci Arslan Tekin, Alparslan Türkeş'in 27 Mayıs sonrasındaki Başbakanlık Müsteşarlığı görevi esnasında Yücel Hacıoğlu ile

[33] Alparslan Türkeş, *Türkiye'nin Meseleleri*, Altıncı Baskı, Kutluğ Yayınları, İstanbul 1976, s. 38.

[34] Alparslan Türkeş, *Ahlakçılık*, Berikan Yayınları, Ankara 2000, s. 47.

[35] Selâhattin Ertürk, *Diktacı Tutum ve Demokrasi*, Yelken-tepe Yayınları, Dördüncü Baskı, Ankara 1985, s. 9.

[36] Cemal Anadol, *Türkçülük Mücadelelerinden Milliyetçi Harekete*, Milliyetçi Anadolu Yayınları, İstanbul 1978, ss. 199-201.

[37] Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Mehmet Kaplan (haz.), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1990, s. 31.

Erol Güngör' n T rkeŐi ziyaretlerinde Türkeş'in Erol Güngör'e kültür konularına eğilmesi hususunda telkinde bulunduğunu Hacaloğlu'nun kendisine anlattığını ifade etmektedir.^[38]  lk c  gençliği besleyen, biçimlendiren Dündar Taşer'in^[39] de dostu olan ve onun "Türk milletinin d n yaşadığı gerçeği, o gün de gördüğü rüyayı temsil ettiğini"^[40] söyleyen Erol Güngör, Türk milliyetçisi aydınlar içerisinde millî kültür bilinci hususunda seçkin bir yere sahip olmuştur. O, 1965'lerden sonra  lk c  aydınların yetiŐme ve toplanma yeri olan  niversiteliler Kültür Derneği'nde genç milliyetçi aydınlara sosyoloji, psikoloji ve çeşitli sahalarda seminerler vermiştir. Güngör, Türk milletinin ve Türk milliyetçiliğinin meselelerine Laik-Batıcı bir pencereden değil, Türk milletinin dinî ve manevi değerleri ile millî kültür penceresinden bakmıştır.^[41] Mümtaz Turhan'ın  Ğrencisi olan Erol G ng r^[42], hocası gibi Atatürk'  ve Atatürk inkıl plarını "sağ" bir dünya görüşü ile okumaktan ve Atatürk'le "sağ"ı uzlaştırmaya çalıŐmaktan ziyade Batılılaşma sürecinin devamı olarak Cumhuriyet Dönemi inkıl plarını da çeşitli yönlerden tenkite yönelmiştir. Kültür köklerinden beslenen bir milliyetçiliğin temsilcisi olan Güngör, bu noktada Gökalp'e hak verir.  nk  Gökalp'in kültür-medeniyet ayrımının ve "Türkleşmek, İslamlaşmak, MuasırılaŐmak" formülünün arkasında bu kökler bulunmaktaydı. Ziya Gökalp tamamen pratik yoldan millî kültürümüzü kurtarmak gayesinde idi. Bu  er evede Güngör' n  z meye çalıştığı konu modernleşmenin bir kültür meselesi mi, bir medeniyet meselesi mi olduğudur.^[43]

Aytekin Ersal'ın da ortaya koyduğu gibi Güngör, Gökalp'i milliyetçi-muhafazakâr modernleşme anlayıŐı içerisinde tutmuŐtur. Güngör, buraya dokunan yanları törpüleyerek yaslandığı geleneği muhkemleŐtirmiŐtir. Ersal'ın ifadesiyle medrese tekkeye nasıl cetvel çektiyse, Gazali fikri hayatı nasıl disipline ettiyse Güngör de kendisinden sonra gelecek milliyetçilere tesviyesi atılmıŐ bir zemin bırakmaya çalışmıştır. Güngör, kültür ve medeniyet ayrımı konusunda alınan pozisyonun, sos-

[38] Arslan Tekin, *Alparslan Türkeş ve Liderlik*, Bilge OĞuz Yayınları, İstanbul 2008, s. 168-169.

[39] Nevzat Kösoğlu, *Dündar Taşer*, Ötüken Neşriyat, 3. Basım, İstanbul 2015, s. 33.

[40] Erol Güngör, *Türk Kültürü ve Milliyet cilik*, Ötüken Neşriyat, 15. Baskı, İstanbul 2002, s. 147.

[41] Hakkı  znur,  lk c  Hareket-1, Akik Yayınları, Ankara 1996, s. 348-349.

[42] Kültür meselesine duyduğu ŐahŐi ilginin yanında Güngör, Yahya Efendi Derg hi, Küllük gibi mahfillerde tanıŐtıĐı Mükrimin Halil Yinanç, Nurettin Topçu, Fethi Gemuhluoğlu, Nihal Atsız, Asaf Halet Çelebi, Necip Fazıl, Ekrem Hakkı Ayverdi, Mithat Bahri gibi kimselerden de büyük  l c  istifade etmiştir. Fethi Gemuhluoğlu'nun aracılığıyla Mümtaz Turhan'la tanıŐması, Erol Güngör' n akademik hayatının yeni bir boyut kazanmasına, Hukuk Fakültesi'nden ayrılıp Edebiyat Fakültesi'nin Felsefe Bölümüne geçiŐ yapmasına yol a mıŐtur. Güngör' n farklılığını gören Turhan, onun için ileride "işte benim hakiki eserim" diyecektir. Bkz. Harun, Yıldız, "Erol Güngör' n Hayatı ve Eserleri", *Prof. Dr. Erol Güngör' n Anısına Armağan*, Doç. Dr. Ahmet Sevgi (Yay. Haz.), Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları No: 1, Konya 1998, s. 17-18.

[43] Erol Güngör, *Sosyal Meseleler ve Aydınlık*, R. Güler, E. Kılınç (haz.), Ötüken Neşriyat, 1. Baskı, İstanbul 1993, s. 76. Ötüken Neşriyat

yoloji âlimlerinin aralarında tartıştığı akademik bir mesele olmaktan öte, siyasi bir tavır olduğunun farkında olmuştur.^[44]

Bununla birlikte Güngör, Gökalp'te günün ihtiyaçlarına yönelik reçete düzenlemenin doğurduğu tezatlıklar olduğuna da işaret eder. Din, Türklerin icadı olmadığı için medeniyete dâhil edildiği gibi, Türk halkının onu kendine göre benimsemesi yoluyla da kültüre dâhil edilmiştir.^[45] İşte Türk milliyetçiliği açısından dini, bir millî kültür unsuru olarak ele alan Güngör'ün kıymetinin buradan kaynaklandığı söylenebilir. MHP Genel Başkan Yardımcılığı da yapmış olan Osman Yüksel Serdengeçti'nin MHP ve Türk milliyetçilerini “*vatanın sınırlarını koruyan Mehmetçik gibi millî kültürün sınırlarını koruyan iman askerleri*”^[46] olarak görmesi de bu bilincin yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Bilinmeyen modernizm adına kültüre karşı düşmanlık beslenilmesini Güngör, sosyo-psikolojik bir gerçek olan ve kültüre yaslanan Türk milliyetçiliği için ciddi bir sorun olarak görmektedir. Dini de millî kültürün bir unsuru gören Güngör'e göre, münevverlerin en çok hücumuna uğrayan din olmuş, Batı medeniyetinin halk ile çatışma ve ideolojik beyin yıkama şekliyle girmesi sonucu ise manevi çöküntüyü beraberinde getirmiştir. Güngör'ün tespitlerinde Türkiye'deki değişmelerin başarısızlığında, başlıca iki amilin esas rolü oynadığı görülür. Bunlardan biri yeni ve yabancı medeniyetin dayandığı rasyonalist veya pozitivist zihniyet, diğeri de Türkiye'deki değişimin esas itibariyle zorlayıcı-içeriden ve dışarıdan-bir karakter kazanmasıdır. Batı medeniyetinin pozitivist tavrı onu yanlış anlayan münevverin geleneksel kültüre cephe almasına ve halktan kopmasına, mecburî kültür değişimleri de değiştirme teşebbüslerinin ters neticeler vermesine yol açmıştır.^[47]

Nuri Gürgür, Galip Erdem, Acar Okan, Ayvaz Gökdemir gibi isimlerle birlikte 27 Mayıs 1960'tan sonra kurulan Üniversiteliler Kültür Derneği^[48] mensuplarından biri olan Nevzat Kösoğlu^[49] ise “Söğüt” dergisinin Temmuz 1970 sayısında yayınlanan yazısında kültürün içtimai şuur seviyesine ulaşmak açısından ayrı bir

[44] Aytekin Ersal, *Türkiye'de Ulus-Devlet Ve Ziya Gökalp-Mümtaz Turhan-Erol Güngör*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2011, s. 243, 245.

[45] Erol Güngör, *Kültür Değişmesi Ve Milliyetçilik*, Ötügen Neşriyat, 9. Baskı, İstanbul 1995, s. 13.

[46] Osman Yüksel Serdengeçti, *Bir Nesli Nasıl Mahvettiler-Gülünç Hakikatler-Akdeniz Hilalidir*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s. 65.

[47] Erol Güngör, “Halk Kültürü ve Münevver Kültürü”, *Töre*, S: 30, Temmuz 1971, s. 8-9.

[48] Üniversiteliler Kültür Derneği üzerinde iki büyüğün etkili olduğunu gerek dernek içerisinde gerekse milliyetçi kadrolaşma içerisinde bulunmuş olan Acar Okan da ifade etmektedir. Okan, Hatıraları'nda bu isimlerden biri olan emekli subay Vecihi Öğütçüoğlu'nun Türk siyaseti için gerçekten birbirine dost olan seçkinler kadrosu oluşturulmasını öğütlediğini söylemektedir. Diğer önemli bir büyük olarak ifade edilen Galip Erdem ise ideolojiler, Türklük ve Türk dünyası ile ilgili seminer ve konferanslar vermiştir. Bkz. Acar Okan, İsmi Lâzım Değil Hatırladıklarım Kirk Ambar, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2015, ss. 111-115.

[49] Nevzat Kösoğlu, *Hatıralar Yahut Bir Vatan Kurtarma Hikâyesi*, (söyleşi: Osman Çakır), Ötügen Neşriyat, Gözden Geçirilmiş İkinci Basım, İstanbul 2010, ss. 160-171.

değere sahip olduğunu söylemektedir. Oysa kültür, Türkiye’de içtimai şuur seviyesine ulaşamamıştır. 19. yy pozitivistlerinin bakış açısı 20. yy’da da devam etmiş, Batı’nın ilim ve metoduna sahip olunmamış, Batı’nın hayat üslubunu şeklen aktarma söz konusu olmuştu. Ruhî dayanağını Batı karşısındaki eziklik ve hayranlıkta bulan tutum giderek aydınlarda mistik bir tavır almaya dönüşmüş, ilim adamlarından çok ilim havarileri görülmeye başlamıştır. Böylece Türk düşüncesi, fikir imal etmekten ve yaratıcılıktan uzak şekilde Batı ile temas ettiği noktada takılıp kalmış, pozitivism ise kaba bir maddeciliğe dönüşerek donup kalmıştır. Kösoğlu, millî kültür hareketinin tabii ve zaruri olarak Kuran-ı Kerim’den başlaması ve Türk aydınını Kuran’la doğrudan temas ettirilmesini de millî kültür konusunda çözümün başlangıcı görmüştür.^[50]

Bu konuda 1970’lerden beri Türk milliyetçiliği çerçevesinde fikir üreten ve MHP’ye yakın isimlerden biri olarak Orhan Türkdoğan da Kösoğlu’nun fikirlerini destekleyici yönde Palmer P. Jay’ın Japonya’da millî yapı ve millî devlet anlamına gelen “kokutai” kavramı üzerinden “ümme”’in de Türkiye’nin siyasi modernleşmesinde rol oynayabileceği görüşüne katılır. Bu manada İslâm dini sembolik farklılaşma, ferdileşme ve rasyonalizasyon anlamında mit ve büyü yapısına dayalı Japon dininden daha modern olmasına rağmen Türkiye, modernleşme enerjisini “Japon Şintosu”nda rastlanıldığı gibi başarılı bir biçimde değerlendirememiştir. Türkdoğan ayrıca Batı uygarlığının temelinde “Hristiyanlık” ve “Milletleşme” süreçleri olarak iki ilkenin varlığına işaret etmektedir.^[51] Aslında Türkdoğan’ın söylemek istediği şey modernleşmenin Türkiye’de bir kültür değişmesine dönüşmesi ve algılama sorunlarının getirdiği yapısal çelişkilerin ise milletleşme gerçeğini engellemiş olmasıdır.

Tarihî kopukluk, dinin milletleşme sürecinde değerlendirilmemesi, katı sekülerizasyonun 1960 sonrasında Türk milliyetçilerinin millî kültür konusunu ele alışlarında etkili bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada Cumhuriyet de tarihî tasavvur ettiği geleceğe göre yeniden kurmaya çalışmış, tarih eğitiminin esasını da buna göre kurgulamıştı. Askerî tabirle konuşlanması yanlış olan bu kurguda en yakın, en görkemli tarih asırlarını redde yakın kendinden uzaklaştırıp Anadolu’nun eski uygarlıklarına bağlanarak, yeni heyecan kaynakları aranmış; bu olmayınca dönülmüş ama Türk tarihinin Osmanlı süreci görmezlikten gelinmiştir. Osmanlı’nın yıkılması ile kendimize geldik gibi bir anlayış, Kösoğlu’na göre, öz milletin yarattığı güzelliklerin görülmesini engellemiş, bütün bir millî kültürün inşasını zorlaştırmıştır.^[52]

[50] Nevzat Kösoğlu, *Kitap Şuuru*, Ötüken Neşriyat, 4. Basım, İstanbul 2018, s. 79, 99.

[51] Orhan Türkdoğan, *Millî Kültür Modernleşme ve İslam*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2004, s. 157-160.

[52] Kösoğlu, *Dünder Taşer*, Ötüken Neşriyat, 3. Basım, İstanbul 2015, s. 58.

Erol Güngör'ün temelde dikkat çektiği nokta da Cumhuriyet inkılapçılarının Avrupa medeniyeti denince esas itibariyle “pozitivist” ve “laik düşünce”yi anlamalarıdır. Güngör, bunların sıkıntılarının sebeplerini Osmanlı'nın din-devlet ilişkilerinde, Arap harflerinde ve feste görmüş olduklarını ve sanayi medeniyetini layıkıyla anlayamadıklarını söylemektedir. Bu yüzden Cumhuriyet inkılapçıları kendilerinden öncekilerin aksine doğrudan medeniyet ve kültür değişmesine yönelmişlerdir.^[53] Cumhuriyet karşıtı olmamakla birlikte Erol Güngör, Orhan Türkdoğan ve Nevzat Kösoğlu gibi Türk milliyetçilerinin tarihî süreklilikten kopuk kültür inşasına karşı 1970'lerde bir tavır sergilediklerini söyleyebiliriz. Güngör, modernleşmenin bu kültürünün “sahte kültür” olduğunu ifade etmektedir.^[54]

Aslında Türk milliyetçilerinin millî kültür ve millî kimlik unsurlarına bakışı onların Türk milliyetçiliğine ve Türk milletine bakışı ile doğrudan ilgilidir. Milliyetçiliğin tarifine ve cazibesine yönelişin yanında ona inşai bir ilke olarak bakılmaması da bunun bir göstergesi sayılabilir. Burada milletin sunî şekilde doğmadığı düşüncesi öne çıkmaktadır. Nitekim MHP'nin ideolojik biçimlenmesinde etkili olmuş isimlerden biri olan Dündar Taşer^[55], milleti şu şekilde tanımlamaktadır:^[56]

“Millet, yapma bir varlık değildir. Ne kahramanlar, ne âlimler, ne sanatkârlar bir milleti imal edemezler. Millet binlerce sene içinde kanın, imanın, duyguların birleşmesi ile yoğrulmuş ve müşterek kıymet hükümleri halinde billurlaşmış müşterek davranışlar halinde görünmekte olan, haz ve elemi beraber tadan birbirinden haberi yokken de, birbiri gibi olan bir varlıktır.”

Dolayısıyla, milleti ayniyet ve devamlılık olarak ortaya koyan Taşer'e göre, milliyetçilik ise millî vasıf ve değerleri, millî davranışları muhafaza ve devam ettirmek olarak ifadesini bulmuştur. Taşer'in ortaya koyduğu bakış açısını MHP yönetiminde yer almış isimlerden olan Nevzat Kösoğlu da vurgulamaktadır. Onun da milliyetçiliğin ortaya çıkışı ve vücut bulmasını, toplumun algılanış biçimine bağladığı görülüyor. Ancak bu algılama biçiminin amaçları yahut toplumsal projeleri de milletin geçmişten itibaren var olan süreklilik durumunu değiştirmemektedir. Kösoğlu'na göre, bu gerçeği Ziya Gökalp, Osmanlılık, İslamlık, Türklük mefküre-

[53] Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, s. 40-41.

[54] Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, s. 30.

[55] CKMP/MHP döneminde 1968-1970 arasında Mustafa Kaplan, Numan Esin, Rifat Baykal, Muzaffer Özdağ vb. bazı isimlerin Türkes ile fikri ve siyasi konularda ters düşüp ayrılmalayla ülkücü gençlerin problemlerine, eğitimlerine Türkes tarafından Dündar Taşer görevlendirilmiş ve Taşer, Ankara Bulvarı Palas Otelinde lobisindeki sohbetleri ile kendi kuşağına ve çevresindekilere, kısa adı KÜBİTEM olan Kültür Bilim Teknik Merkezi'nde ise Ankara'daki milliyetçi-ülkücü gençliğe yol göstermeye başlamıştır. Bkz. Hakkı Öznur, “20. yy'da Bir Alperen, Türkmen Ağası: Dündar Taşer”, Çelebi, Yıl: 2, Sayı: 4, Nisan 2021, s. 182.

[56] Dündar Taşer, *Mesele*, Töre-Devlet Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1975, ss. 62-64.

leri doğmadan evvel bir Osmanlı Devleti, İslâm Ümmeti ve Türk milleti olduğuna işaret ederek ifadeye çalışmıştır.^[57]

Kösoğlu, kültür ve muhafazakârlık hakkında kültürün iman boyutuna vurgu yaparak yabancı kültürlerden alınan bir unsurun kavranış ve yorumlanış biçimi ile kültürde oturtulduğu yere işaret etmektedir. O unsurun maddesinde küçük değişiklikler yaparak veya hiç yapmadan yerli üsluba katılmasını sağlayan şey kavrama, yorumlama ve kültür içindeki yerini tayin etme kabiliyetidir. Kösoğlu, bu noktada Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Osmanlı gümrüklerinden geçen her şey Müslümanlaşıyordu" ifadesine katıldığını ifade etmektedir.^[58] Böylece Türk milliyetçilerinin, Cumhuriyet Dönemi ve öncesindeki Batılılaşma hareketlerindeki kavrama, yorumlama ve bunların kültür içindeki oturtulacak yerin tayini noktasında fikirler geliştirdiğini söyleyebiliriz.

2. MHP MENSUPLARI GÖZÜYLE MİLLÎ KÜLTÜR VE MİLLÎ KİMLİK MESELESİ

Nazif Tepedelenlioğlu'nun 1960'larda "yeni olgun neslin en olgun çehrelerinden biri, karakter adamı... tam tavında bir çelik ve kuvvetli bir adam"^[59] olarak tasvir ettiği Alparslan Türkeş, 27 Mayıs Harekâti'nden ve Başbakanlık Müsteşarlığı görevinden sonra Millî Birlik Komitesi'nde yapılan 13 Kasım 1960 tasfiyesiyle Türk milliyetçiliğinin siyasileşme, genişleme ve kökleşme yollarını aramaya başlamıştır. 1963 başlarında Türkeş'in de içinde bulunduğu 14'lerin yurda dönüşünde Türkeş, dönüşünün politik bir amaç taşımadığını^[60] söylese de yurt dışında buldukları süreçteki mektuplaşmalardan bir dernekleşme ve partileşme arayışlarının olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'de 14'ler ve Türkeş aleyhine de bir ortam^[61] hazırlanmakta olmasından dolayı Türkeş, dönüşlerinin politik bir amaç taşımadığını söylemek durumunda kalmıştır. Türkeş'in Hindistan'da bulunduğu süreçte Türkiye'yi kalkındırmak amacıyla "Hür Türkler Birliği" adıyla bir dernek kurulmasından bahsetmesi, tüzüğünü ve ilkelerini belirlemeye yönelik çabaları^[62], 14'lerin kendi aralarında ki mektuplaşmalarda doktrin partilere yönelik bilgi alışverişinde bulunulması^[63] esasında siyasete uzanacak düşüncelerinin de habercisi olarak değerlendirilebilir.

[57] Nevzat Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Ziya Gökalp*, Ötügen Neşriyat, 3. Basım, İstanbul 2013, s. 25-26.

[58] Kösoğlu, *Kitap Şuuru*, s. 121.

[59] N. Nazif Tepedelenlioğlu, "Alparslan Türkeş Hakkında", *Millî Hareket*, Haziran 1967, s. 7.

[60] Ömer Özcan, *Türkçüler: Cumhuriyet Devrinde Bir İdealin Takipçileri*, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2020, s. 567-568.

[61] Gökhan Evliyaoğlu, *Su Uyum Komünist Uyumaz*, Toprak Yayınları, İstanbul 1962, s. 38.

[62] Ahmet Er, *Hatıralar ve Hayatım*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul 2007, ss. 167-170

[63] Hulusi Turgut, *Türkeş'in Anıları*, ABC Basın Ajansı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1995, ss. 302-322.

14'ler yurda döndükleri sırada düşük bir oyla kabul edilen 1961 Anayasası'nın getirdiği serbestlik ortamından faydalanan sol grup ve örgütler etkinliğini artırmış, CHP istediğini tam olarak bulamamış, CKMP milletvekili sayısını artırmasına rağmen siyasi ağırlığını kaybetmiş ve Osman Bölükbaşı ve arkadaşlarının ayrılmasıyla zayıflamıştı. DP'nin devamı olarak görülen Adalet Partisi'nde ise milliyetçi-muhafazakâr kanadın lideri Sadettin Bilgiç, başkanlık yarışını kaybetmiş ayrıca Türk Ocakları Genel Başkanlığı yapmış bulunan Osman Turan, AP içindeki mücadelede yenik düşmüştür.^[64]

1963 yılının başlarında yurda dönen 14'ler, nasıl bir yol takip edileceği konusunda müzakerelerde bulunmuşlar ve dernek kurmak, parti kurmak, fikirlerine uygun bir partiye girmek hususları üzerinde durmuşlardır. Bu sıralarda 13 Kasım tasfiyesinde etkili olan ve İnönü yanlısı isimlerden de biri olan Talat Aydemir'in darbe planları söz konusu olması^[65] 19 Mayıs 1963'te kurulması tasarlanan Türkiye Huzur ve Kalkınma Derneği'nin kuruluşunu ortadan kaldırmış böylece bu durum 14'lerden bazı isimlerin ve Türkeş'in fikirlerine uygun bir partiye girme düşüncelerini kuvvetlendirmiştir.

Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Türkiye Köylü Partisi'nin 1958'de birleşmesiyle meydana gelen Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) Türk milliyetçiliğinin yükseltilebileceği bir parti olarak Türkeş ve arkadaşları için en uygun parti idi. 22-23 Şubat 1964'te yapılan kongresinde Alparslan Türkeş'e yakınlıklarıyla bilinen 60 kişi CKMP'ye girmiştir. 31 Mart 1965'te Türkeş, 14'lerden Muzaffer Özdağ, Ahmet Er, Dünder Taşer ve Rifat Baykal partiye girmişler, Türkeş kısa sürede Parti Müfettişliği'ne yükselmiş ve Mustafa Kaplan, Fazıl Akkoyunlu, Şefik Soyuyüce ve Numan Esin'in de katılımıyla Türkeş'in konumu daha da güçlenmiştir. CKMP Genel Başkanı Ahmet Oğuz, Türkeş'i partiyi ele geçirmekle suçlayıp istifa ederken Genel Başkanlığa aday olan Türkeş ise, eski CKMP'lilerden Ahmet Tahtakılıç'a karşı 1214 delegenin 698'inin oyunu alarak Genel Başkan seçilmiştir.^[66] Gazeteci İffet Aslan, Türkeş ve arkadaşları ile birlikte CKMP'ye bol miktarda kurmay kafanın girdiğini, bu grubun görüş ve fikirlerini en büyük salâhiyetle temsil edenlerin yeni CKMP Başkanı Alparslan Türkeş, Genel Sekreter Yardımcısı Muzaffer Özdağ ve teşkilatlanma hareketinin en faal üyesi Numan Esin olduğunu yazmaktadır. Partiye yarıdan gelmekle suçlanan Türkeş, ona göre, adeta "aşağıdan gelirim" demiştir.^[67]

CKMP, Türkeş'in Genel Başkanlığı döneminde teşkilatlanmasını hızlandırmış, partinin ilkeleri ise "millî doktrin" olarak Türkeş tarafından 1967 yılı içinde kon-

[64] Fatih Kirişçioğlu, "Türk Milliyetçilerinin Komünizme Karşı Mücadelesi ve Milliyetçilik Hareketleri", *Tarihte Türkler ve Alparslan Türkeş*, Cilt:4, Ed. Semih Yalçın, Berikan Yayınları, Ankara 2003, s. 35.

[65] Erdoğan Örtülü, *Üç İhtilalin Hikâyesi*, Millî Ülkü Yayınevi, Üçüncü Baskı, İstanbul 1974, ss. 321-325.

[66] Turgay Uzun, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ebabel Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2005, s. 272-273.

[67] İffet Aslan, *İktidar Adayları, Gerçek Yayınları*, Ankara 1965, s. 39-40.

ferans ve seminerlerde anlatılmaya başlanmıştır.^[68] Bununla birlikte 1967 yılı CKMP'nin adı ve ambleminin de tartışıldığı bir yıl olmuştur. Uçları birbirine değen üç hilal tasarımları 1967 yılında Dündar Taşer tarafından çizilmeye başlandığı, Ahmet Karabacak'ın çıkardığı "Millî Hareket" adlı derginin de hilal çizimlerini kapağına taşıdığı anlaşılmaktadır.^[69] CKMP, 8-9 Şubat 1969 tarihli kongrede MHP adını almıştır. MHP'nin amblemi üç hilal, Gençlik Kolları'nın amblemi ise hilal içinde bozkurt olmuştur.^[70] Kongrede millî nizam temelinde milliyetçilik ve medeniyet davası ise Türkeş tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

"...Biz yeni bir ahlak, yeni bir maneviyat yeni bir iktisat davasını temsil ediyoruz. İçimizde Tanrı Dağı'ndan taşıdığımız Ergenekon seddini eriten ateş, gönlümüzde, zihnimizde Hira Dağı'ndan doğan güneşin ışığı var. Biz Müslüman Türk'ün öz nizamını, millî nizamı temsil eden bir hareketiz. İslâm imamı ve fazileti, Türklük şuuru ve gururu, Türk harsı ile yirmi birinci yüzyıl medeniyeti feza, atom, elektronik çağının yeni Müslüman Türk medeniyeti; davamız budur. Bu gaye ile iktidara talibiz..."^[71]

MHP ile birlikte siyasi sahada kendini hissettiren yeni medeniyet davasında tıpkı Cumhuriyet Döneminde olduğu gibi kültür konusunda takip edilen siyasetin ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu açıkça görülmektedir. Bu ayrıcalıkta Türk kültür hayatındaki yeri bir başka dinin herhangi bir millet hayatındaki yerinden çok farklı olduğu düşünülen İslâmiyet ve Türk-İslâm medeniyetinin en parlak dönemini teşkil eden Osmanlı Devleti'ne itibarının geri verilmesi, millî kültürün bütüncül bir yaklaşımla ele alınması zaruri görülmüştür. Millî kültürün bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, olağan sürekliliğin bozulmaması gerektiği özellikle 1970'li yıllardan bugüne kadar Türk milliyetçiliği içinde vurgulanmıştır. Bu vurgularda "jeo-kültürel mirası muhasebe defterine kaydetmeyen pozitivist elitlerin sıfır sermaye ile politika yaptıkları ve nesillerin enerjisini boş yere tükettikleri"^[72] milliyetçiler tarafından ifade edilmiştir.

Millî kültür üzerinde 1970'lerde milliyetçi dernek ve kuruluşların da görüşler yayınladığı ve önerilerde buldukları görülmektedir. Bunda MHP'nin millî doktrin olarak ortaya koyduğu ilkelerin kamuoyunda ve halk üzerinde karşılık bulması, toplumun yabancı akımlarla 1960 sonrasında doğrudan yüzleşmesi, MHP'nin devleti yeniden ele alma zorunluluğuna yönelik tespitleri ve devletin millî kültür temelli yeniden kurulması düşünceleri oldukça belirleyici olduğu öne sürülebilir.

[68] *Millî Hareket*, Haziran 1967, s. 12-13.

[69] Ahmet Karabacak, *Üç Hilal'in Hikâyesi*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2011, s. 32-33.

[70] Muhittin Çolak, *Milliyetçi Türkiye*, Kripto Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2018, s. 88.

[71] Metin Turhan, *Türk Demokrasi Tarihinde Milliyetçi Hareket*, Politika Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2020, ss. 77-83.

[72] Abdülkadir İlgen, *Gelenek ve Modernite Arasında Bir Kavram: Milliyetçilik*, Net Kitap Yayıncılık, Ankara 2021, s. 182.

Bu durumun Türk milletine 1960 sonrasında talihsiz ortamında millî kültür davasına yaklaşım konusunda bir özgüven kattığını ifade edebiliriz.

Bu bağlamda 1960'lardaki Milliyetçiler Derneği'nde konferanslar veren ve millî kültür birikimlerini gençlere aktaran Semiha Ayverdi'nin kurduğu Türk Kadınları Kültür Derneği'nin^[73] millî kültür konusunda MHP fikriyatını da desteklediği görülmektedir. Adı geçen dernekte Türkiye'nin 1960'tan sonra kültür alanında önemli bürokratlarından olan ve Türkiye'yi yurtdışında temsil ederek Almanya ve Pakistan gibi devletler tarafından çeşitli ödül ve nişanlara layık görülen Mehmet Önder^[74] tarafından 21 Ocak 1975'te bir konferans verilmiştir. Konferansın kitapçığı "Millî Kültür Politikamız" başlığını taşımaktadır. Kitapçıkta dikkati çeken çok önemli bir nokta, 1971 yılına kadar Türkiye'de Kültür Bakanlığı'nın olmayışı^[75], o tarihe kadar Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde müdürlükler ve müsteşarlık kanalıyla bu sahanın ele alınmasıdır. Dolayısıyla kültür sorunlarının layıkıyla halledilememesi ve millî kültürün zaman zaman tehlikeye düşmesi, millî kültürün ayrı bir şekilde ele alınmayışı ve kültür konusunda teşkilatlanmanın sağlanamamasında aranmaktadır.^[76]

Mehmet Önder'e göre, geri kalmışlıktan kurtulmak ve ileri bir millet olabilmek için şu veya bu olmaya ve körü körüne taklit etmeye lüzum yoktur. Tüm maddi ve manevi değerleriyle yani Türk kalarak da çağdaşlaşma gerçekleştirilebilirdi. Milletler, çağdaşlaşmada ileri atılımlarla yarış ederken, kendi millî kültürlerini bu atılımların paralelinde geliştirmek, tanıtmak, statik kültür birikimlerini yeni değerlendirmelerle dinamik bir duruma getirmek, kültür alanında yaratıcı bir ortam hazırlamak gayreti içine girmişlerdir. Dolayısıyla Türk kültürü ile yetinmek ve övünmek yerine işlemek ve çok yönlü bir kültür planlaması içinde ele almak

[73] Altan Deliorman, *Işıkli Hayatlar*, Kubbealti Neşriyat, İstanbul 2004, ss. 175-203.

[74] Bkz. Mehmet Yardımcı, *Millî Kültür Araştırmaları (50. Kültür ve Sanat Yılında Dr. Mehmet Önder'e Armağan)*, Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi, Ankara 1996, ss. 1-4.

[75] Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin cumhuriyet kurulmadan önce nüvesini teşkil eden, TBMM'nin "İcra Vekilleri Heyeti" hükümet faaliyetlerini yürütmekteydi. On bir vekâletten biri olan "Maarif Vekâleti" kültür işlerinden sorumluydu. 1935 yılına kadar Maarif Vekâleti'nin sürdürdüğü kültür faaliyetleri, 1935'te Kültür Bakanlığı kurulunca Kültür Bakanlığına yürütülmeye başlandı. 1941 yılına kadar bakanlık çalışmalarını sürdürmüşken, 1941'den 1971'e kadar Millî Eğitim Bakanlığı yürütmüştür. 1949'da Dram ve Opera bölümleri çalışmaya başlamış olan, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, 1950 yılında Millî Kütüphane Müdürlüğü, 1965'te ise yine Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Kültür Müsteşarlığı kurulmuştur. 1970 yılında Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü teşkil edilmiştir. 1971 yılında Kültür Bakanlığı yeniden kurularak, bahsedilen Genel Müdürlükler teşkilat bünyesine dâhil edilmiştir. 1972 yılında bakanlık önce lağvedilip sonra yeniden teşkil edilmiştir. 1977 yılında, Millî Eğitim Bakanlığı ile birleştirilerek Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı adını almıştır. 1978 yılında tekrar ayrılıp Kültür Bakanlığı olmuş, 1980 Askerî Darbesi'nden sonra bu defa Kültür ve Turizm Bakanlığı şekline dönüştürülmüştür. 1989 yılında son değişiklik yapılarak 24.01.1989 tarih ve 354 sayılı KHK ile Kültür Bakanlığı yeniden aynı isimle göreve başlamıştır. Bkz. Mustafa Talas, "Kültürün Planlanması ve Türkiye'de Kültür Planlama ve Politikalarından Sorumlu Teşkilatlar", *Türkiz*, 2: 10, Temmuz-Ağustos 2011, s. 42.

[76] Mehmet Önder, *Millî Kültür Politikamız Üzerine*, Türk Kadınları Kültür Derneği Yayınları, Ankara 1975, s. 9.

zamanı çoktan gelmiş, neredeyse geçmiştir. Önder'e göre, dil, eski eserler, müzeler, kütüphaneler, güzel sanatlar, tiyatro, folklor, geleneksel el sanatları, film ve sinema, kültür yayınları ve yurtdışı kültür merkezlerinin açılması çalışmaları için teşkilat kanunu ile kurulmuş Kültür Bakanlığı'na ihtiyaç vardı.^[77]

Böylece 1970'lerde kültür üzerinde artan vurgular, hem millî birlik ve bütünlük davası hem de Türk milliyetçilerinin Gökalp'in çizdiği yönde Türk-İslam medeniyetin ihyası ile ilgili bir mesele olarak gelişim süreci takip etmiştir. Bu süreçte Yahya Kemal'in Gökalp'i tamamlar nitelikteki yaklaşımının da önemli yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yahyâ Kemal, millî tarihe ve millî kültüre hayran biri olarak yabancılaşmadan yenileşmenin zaruretine inanan isimlerin başında yer almıştır. Onun, Avrupa medeniyetinin ortasında bir hüviyeti olan medeniyeti özlediği anlaşılmaktadır. Bu medeniyeti inşa eden millî kültürün üstünlüğü ancak Batı kültürü öğrenilip kavrandıktan sonra anlaşılabilirdi ve Türk kültürünün gelişmesi bu aşamadan sonra aydınlar ve yazarlar tarafından şuurla işlenmesine bağlıydı.^[78] Bu doğrultuda MHP Genel İdare Kurulu (GİK) üyelerinden Süleyman Sürmen, gelişmiş ve varlığını ortaya koymuş bir millî kültür hamlesi ile medeniyet oluşumuna dikkat çekmiştir. Bu dikkat, taklit ve yabancılaşmanın karşısında bir yerde konumlanmıştır. Bu noktada Ziya Gökalp'in "Yeni Hayatı"ndaki şiirleri ve bilhassa "İrmağız her akan sele uymayız/Şarktan Garptan esen yele uymayız/El uysun bize biz ele uymayız" dizeleri^[79], Ziya Paşa'nın "Her iklime havas vermiş/Her kavme mizacı has vermiş" dizeleri ile Yahya Kemal'in^[80] "Bir Tepeden" şiirinde geçen "İrkin seni iklimine benzer yaratırken" mısrası Türk milliyetçilerine millî kültür konusunda ilham kaynağı olmuştur.^[81] Mesela Dündar Taşer, Nevzat Kösoğlu tarafından "*Yahya Kemal kumaşında biri*" olarak tasvir edilmiş ve onun "*tarihin manasına fatihane rüyayı yeniden yaşamak ve ruhun malzemeleriyle inşa etmekle nüfuz ettiği*" ifade edilmiştir.^[82]

[77] Önder, *Millî Kültür Politikamız Üzerine*, ss. 20-26.

[78] Mustafa Özbacı, *Yâhya Kemâl'in Duygu ve Düşünce Dünyası*, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2006, s. 156-157.

[79] Ziya Gökalp, *Yeni Hayat*, Zeynep Aytop (Yay. Haz), Kapra Yayınları, Ankara 2020, s. 32.

[80] Nevzat Köken, Türk tarihini zaman ve mekân sınırlamasından ve 1071 Malazgirt Savaşı'ndan başlatması ve Anadolu tarihini esas alması açısından Türkçü tarih anlayışından çok, Milliyetçi Anadolucu görüşe daha yakın olduğu intibai veren Yahya Kemal'in Türkçülere karşı mesafeli durmasına rağmen tamamen bu çevreden kopuk yetiştiğinin de söylenemeyeceğini ifade etmektedir. Nitekim Yahya Kemal, Türk Ocağı ve Bilgi Derneği'nde tarih ve lisanla ilgili tartışmalara katılmış, Ziya Gökalp'in desteğiyle de Darülfünun müderrisliğine getirilmiştir. Bkz. Nevzat Köken, *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2014, s. 292.

[81] Süleyman Sürmen, *Beklenen Önder ve İkinci Kuva-yı Milliye*, Sürmen Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1992, s. 55-56.

[82] Kösoğlu, *Dündar Taşer*, s. 50.

Türk çocuklarının milliyetini idrakinde, İslâmiyet'in ciddi bir yer teşkil ettiğini en başta “Ezansız Semtler” şiirinde dile getiren Yahya Kemal'i^[83] asıl Yahya Kemal yapan, MHP GİK üyesi Taha Akyol'a göre onun tarihe bakışıdır. Bunalımların temelindeki “tarihten kopma”, Yahya Kemal'de “imtidat içinde değişme”yi ifade eden bir şuur halinde olması Yahya Kemal'i, medeniyet problemini en iyi kavrayıp çözen bir şair ve mütefekkir yapmıştır. Yahya Kemal, tarihe ne nefretle ne de “mazi karşısında bir ruh esareti” ile bakmıştır. O, tarihi bir “vetire” olarak görmüş ve “tarih içinde tekevvünümüz” hadisesini yakalamıştır. Akyol'a göre neo-klasik olan Yahya Kemal'in köksüzlük ve taklitçilikten kurtardığı sanat ve şiirde başardığını kültürün her sahasında gerçekleştirmek gerekmektedir.^[84] Bu yüzden de yabancı modellerin kopyası yerine tarihîlik şuurunun sosyal kültür halinde kökleşmesi, yabancılaşmanın aldatıcı cazibesini kaybettirerek kendi bünyesiyle dinamikleşmiş bir millet, bir medeniyet ve bir âlem haline gelmenin tek yolu olarak görünmektedir.^[85]

Buna karşın 1938'den sonra ise Yunan ve Latin kaynaklarına dayalı bir hümanizm hareketi başladığı görülmektedir. Batılılaşabilmek için bu kaynaklardan başlanması gerektiği düşünülmüştür. Türk milliyetçiliği esasının böylece hayatîyetini kaybetmeye, millî kültürün ise sükût etmeye başladığı kanaati yaygınlaşmaya başlamıştır.^[86]

Millî kültür konusuna 1970'lerde Türkiye'nin o zamanki temel ve güncel sorunlarından biri olarak ilmî yönden yaklaşan ve MHP'nin konuyla ilgili hassasiyetlerini de temellendiren yapılardan biri olan Aydınlar Ocağı'nın kanaati de bu yönde olmuştur. Aydınlar Ocağı, Hristiyanlığın hümanizm ile restorasyonu sonucu kendi milliyetlerini ve millî kültürlerini sağlamlaştırmış olan Avrupa ve Batı dünyası dışında hümanizmin bir emperyalizm aracı olduğu yönünde görüşe sahip olmuştur. Türkiye'nin renksizleştirilmeye çalışılmasının, sosyalizm ve materyalizm, komünizm ve bölücülük, din düşmanlığı, müfrit din taraftarlığının da millî kültür zayıflığından faydalanmasına karşı millî siyasetin ve fiilî milliyetçiliğin gereği olarak da millî kültür politikasının takip edilmesini gerekli görmüştür.^[87]

Millî siyaseti partinin temel davası olarak gören MHP, millî kültür konusunda fiilî milliyetçiliğin gereği olarak en başta şuurlanmaya önem vermiştir. Bu şuurlanma eğitim çalışmaları yapmak, milliyetçi dergi ve yayınlarda kitap tavsiyeleri^[88] ve tanıtımları yapmak, GİK toplantılarında kültürle ilgili meseleleri konuşmak, dönüm noktası olmuş tarihî günlerle ilgili program ve geceler düzenlemek,

[83] Köken, *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları...*, s.294.

[84] Taha Akyol, *Tarihten Geleceğe*, Ocak Yayınları, 1. Basım, Ankara 1983, s. 216-217.

[85] Akyol, *Tarihten Geleceğe*, s. 72.

[86] Kösoğlu, *Konuşmalar*, s. 40-44.

[87] *Aydınlar Ocağı'nın Görüşü: Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri*, ss.177 -217.

[88] Necmettin Hacıeminoğlu, “Milliyetçi Gençliğin Kitaplığı”, *Töre*, S: 13, Haziran 1972, ss. 14-16.

Türk kültürüne yönelik kurum ve kuruluşları desteklemek, Türklükle ilgili çalışan ilim adamları ile sürekli iletişim halinde olmak, partiyle doğrudan bağlantısı olan aydın çevrelerin yazılar yazması^[89] MHP'nin millî şuurlanmaya yönelik çabaları olmuştur.

Mesela 12 Mart Muhtırası'nın verildiği yıl içinde de MHP, GİK toplantısını Malazgirt Zaferinin 900. Yıl dönümünde Malazgirt'te yapmayı planlamış ve bunu gerçekleştirmiştir. törende konuşan Türkeş, gençleri “*Oğuz'un Çocukları*” olarak niteleyerek Türkiye'nin kültür ve medeniyet davasında üstlenecekleri sorumluluğa dikkat çekmiştir.^[90] MHP çevreleri tarafından Malazgirt Zaferi'nin millî bayram olarak ilan edilmesi dahi gündeme gelmiştir. MHP Antalya Müfettişi, gazeteci Kemal Fedâî Coşkuner daha 1963'te bu isimlerden biri olmuştur. Coşkuner, “Fedâî” dergisinin ilk sayısında, ilk sayfayı 26 Ağustos 1071 Malazgirt Zaferine ayırmış, bu günün millî bayram ilan edilmesini ifade etmiştir.

Türkeşe göre medeniyetleri ve sürekli maddi zenginlikleri doğuran kaynak kültürdür. Bir milletin kültürü, kendi öz değerlerine bağlı bir şekilde işlenerek güçlendirildiği, milliyetçi ve atılımcı bir seviyeye getirildiği zaman medeniyet yaratmak üzere sıçrama safhasını yaşar ve medeniyeti yaratır. Bu doğrultuda medeniyet, manevi ve maddi kompozisyonunun en ideal ölçüler içinde zirveye ulaşması hadisesidir.^[91] Bu kompozisyonun manevi anlamda sembollerine vurgu yapmak ve kültürel unsurlar üzerinden yüründüğünü de Genel Kurul'da alınan karar gereği Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e Boğaz Köprüsü'nün adının “Fatih” yapılması teklifi ile 9 Haziran gecesi sunuculuğunu Şevket Bülent Yahniç'i'nin yaptığı “Fetih Gecesi”nin düzenlenmesi göstermektedir. Gecede MHP İstanbul İl Gençlik Kolları'nın Türkeşe Kur'an, bayrak ve kılıç hediye etmesi^[92] ise Türk milliyetçiliğinin “Türk-İslam Medeniyeti”nin ihyası hedefini sembolize ettiği savunulabilir. Nitekim MHP, daha 12 Ekim 1969 seçimleri öncesinde “Türk-İslâm Medeniyeti” hedefini Türk milli-

[89] Bu çevrelerde yer alan isimlere MHP'nin 1970'lerdeki Türk milliyetçiliği düşüncesine doğrudan katkı sağlayan ve “Devlet” gazetesinde de yazıları yayımlanan Necmettin Hacıeminoğlu örnek gösterilebilir. Hacıeminoğlu, 1970'lerde milliyetçi ve muhafazakâr kesimin gündeminde olan TRT, MEB ve TDK'nin Türk dilinin kullanımı ve uydurmacılık konularındaki hataları üzerine yoğun bir mücadelenin içinde olmuştur. 1972'de Töre-Devlet Yayınevi tarafından basılan “Türkçe'nin Karanlık Günleri” adlı kitabı bu mücadelenin eseri olmuştur. Hacıeminoğlu, TRT'de Merkez Program Daire Başkanlığı ve Genel Müdür Yardımcılığı yapmış olan Turgut Özakman'a hitaben yazdığı yazılarda, uzun uzun TRT'nin kullandığı kelimelerin yanlışlığı üzerinde durmuştur. Mesela “ömür” ve “hayat” yerine “yaşantı” ve “yaşam”ı kullanmak, hayat tecrübesinin karşılığı; “tavsiye etmek” yerine “öğütlemek” kelimesini kullanmak, kötü bir harekete teşvik etmek ve kışkırtmanın karşılığı olabilirdi. Ona göre, “misafir” yerine “konuk” kelimesini kullanmak da yanlıştır. Hacıeminoğlu, Türkçe “bütün” yerine Arapça “tam”dan bozma “tüm”ün kullanılmasını, “şeref” ve “hay-siyet”in yerine Fransızca'dan alınma “onur” kelimesinin kullanılmasını da cehalet olarak yorumlamıştır. Bkz. Necmettin Hacıeminoğlu, *Türkçe'nin Karanlık Günleri*, 7. Baskı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2015, ss. 11-116.

[90] Metin Turhan, *Türk Demokrasi Tarihinde...*, s. 136-137.

[91] Milliyetçi Lider Alparslan Türkeş'in 11. Büyük Kurultay Açış ve Kapanış Konuşması, Ankara 1973 ss. 32-43.

[92] Turhan, *Türk Demokrasi Tarihinde...*, s. 169-170.

yetçiliğinin hedefi olarak vatandaş kitleleri ve kamuoyu ile paylaşmış, MHP'nin yayın organı olan Devlet gazetesi, bu hedefi kapağına taşımıştır.^[93]

Ülkücü neslin 1970'lerde fikrî olarak yetişmesinde çabaları olan eğitimci-yazar Sakin Öner'e göre, bu medeniyet davasında ülkücülük, milliyetçiliğin uygulama safhasına geçişi, iş planına dökülüşü demektir. Bu doğrultuda ülkücünün birinci görevi ülkeyi daha mamur, vatandaşları daha müreffeh ve ekonomiyi daha güçlü yapmak; ikinci görevi 21. Yüzyılın büyük, güçlü 100 milyonluk "Milliyetçi Türkiye"sini kurmak; üçüncüsü "Türk İslâm Medeniyeti"ni teşekkül ettirmektir. Bunun için de ülkücülük; büyük kafa, engin gönül, büyük yürek, sonsuz cesaret istemekte; bütün şahsi endişeleri, maddi menfaatleri, yüksek mevkileri bir çırpıda çigneyip geçebilmeyi gerektirmekte; yabancı kültürlerin fırtınasından, her gün değişen modanın esintilerinden, gayrimillî eğitim çarkının dışlarından her şeyini millî ülkenin hizmetine vermeyi zorunlu kılmaktadır.^[94]

Bu bağlamda Türkiye'nin düşünce dünyasında medeniyet yaratma konusunda ehil olan kudretli Türk kültürü ve büyük geçmiş, geleceği müjdeliyordu. Bu müjde, İstanbul'un fethi ile geniş ufuk, derin düşünce ve büyük ülkelerin tezahürü olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, Türkiye'yi yönetenlerin mütevası ve küçük Türkiye'yi hayallerinde yaşattıklarını, küçük devletlere yakışacak arzular güttüğünü ve buna yönelik hedefler belirlemesini de eleştirmiştir.^[95] Dolayısıyla millî kültür ve millî kimlik meselesi, Türkiye'nin büyük devlet idealinin bir yansıması olarak vücut bulmuştur.

Bu sebeplerden dolayı Türkiye'de millî kültür ve millî kimlik meselesi resmî tezin temel iddialarından biri olarak kurucu ideoloji, milliyetçiliği de etkilemiştir. Türkiye'de milliyetçilik gelenek ve modernite etrafında biriken gerilimler üzerinde neredeyse ortak yazgı haline gelmiş, ilk modernleşme süreçlerinden itibaren yarı resmî, yarı sivil denemelerle kendi kendini tanımlayan ve tamamlayan süreçler halinde gelişmiş, bugünlere gelmiştir. Mesele gitgide "Kültürel Batıcılık" ve "Karşı Batıcılık" şeklinde boy göstererek milliyetçilik meselesini de kuşatmıştır.^[96]

1977 seçimlerinde TBMM'ye giren ve MHP seçim ve politika belirleme seminerlerinin konuşmacılarından olan^[97] Nevzat Kösoğlu'na göre, Türk kimliğinin üç dayanağı dil, din ve musikedir. Mecburi kültür değişmesi, Batılılaşma ve nihayetinde hümanizm kanalıyla bu üç dayanak büyük tahribat almış, musiki ayakta kalabilmiş ancak Türk kimliği ve millî kültür zaafa uğratılmıştı. Yanlış Batılılaşma

[93] *Devlet*, 22 Eylül 1969.

[94] Sakin Öner, *Ülkücü Hareketin Meseleleri*, Toker Yayınları, İstanbul 1977, ss. 54-56.

[95] Alparslan Türkeş, *Kahramanlık Ruhü*, Muhiddin Nalbantoğlu (Yay. Haz.), And Yay. No: 1, İstanbul Tarihsiz, s. 69-70.

[96] Abdülkadir İlgen, *Gelenek ve Modernite Arasında Bir Kavram*, s. 10.

[97] Turhan, *Türk Demokrasi Tarihinde...*, s. 298.

uygulamalarının son bulması için Şevket Raşit Hatipoğlu^[98] gibi CHP ve DP içinde bir şeyler yapmak istemişler ancak bu mümkün olmamıştır. Ona göre, nihayetinde Türk milliyetçileri, 1960'larda devlet eliyle yapılan Batılılaşmanın, yabancılılaşmanın önüne geçmek için siyasete girmişlerdir. Kösoğlu bu konuda “*Böyle bir gerekçeyle dünyada siyaset yapan başka bir hareket var mıdır, bilmiyorum*” demektedir.^[99] Kösoğlu, “Ocak” dergisinde Nisan 1970’de yayınlanan “Milliyetçi Hareket ve Metod Meseleleri I” başlıklı yazısında da milliyetçi hareketin görünen hedefinin hukukî, ahlakî, fiilî düzenin birbiriyle çelişmediği, kendi değerleri ve millî kültür ile cemiyeti teşkilatlandırmak ve devleti yeniden kurmak olduğunu yazmıştır.^[100]

Türk milliyetçilerinin gerçekleştirmek istediği millî kültür ve zihniyet dönüşümü bağlamında bir hamlesi de İbrahim Kafesoğlu’nun Genel Başkanlığı döneminde Aydınlar Ocağı mensuplarının 1971 yılı içinde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’la görüşmesi olmuştur. Bu görüşmede MHP’ye yakınlığı ile bilinen ve doğrudan MHP’ye destek verdiğini tespit ettiğimiz bazı isimlerin Eğitim Komisyonu’na ve Atatürk İlkeleri Belirleme Komisyonu’na önerilmesi ayrı bir öneme sahiptir. İsrafil Karataş’ın Aydınlar Ocağı’nın Cevdet Sunay’a sunduğu rapor üzerine yazdığı makalesinden^[101] Sunay’a önerilen isimlerden MHP’yle yakınlığı ve doğrudan bağı olanları tespit etmemiz mümkündür. Bu isimlerin başında MHP’ye yakınlıklarıyla bilinenler arasında Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, Doç. Dr. Erol Güngör, Prof. Dr. Muharrem Ergin başta gelirken Doç. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, Doç. Dr. Fikret Eren, Doç. Dr. Recep Doksat, Prof. Dr. Şaban Karataş ise MHP’nin yayın faaliyetleri içinde gördüğümüz isimlerden bazılarıdır. Önerilen isimlerden bazıları MC Hükümetleri döneminde de önemli görevlere getirilmişlerdir.

Millî bir kültür siyaseti takip edilmek suretiyle, milleti meydana getiren değerler etrafında millî bütünlüğün kuvvetlendirilmesi Milliyetçi Cephe (MC) kolasyon protokolünde de yer alan ve Türk milliyetçiliği görüşünü yansıtan önemli bir nokta olmuştur. Millî kültürün geliştirilmesi, yeni nesillere aşılması, sanatın millî köklerden kuvvet alarak gelişmesi, millî kültürün içte ve dışta tanıtılması, yurt dışındaki soydaşların kültürel ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli tedbirler alınması, tarihi eserlerin bakımı, onarımı vb. millî dil politikası MHP’nin de yer al-

[98] Mehmet Kaplan tarafından Türk milleti sevgisi ve Anadolu düşünlüğü ile Remzi Oğuz Arık ve Mümtaz Turhan’la birlikte anılan Hatipoğlu, 1940’tan 1967 yılına kadar CHP’de siyaset yapmış, ardından Güven Partisi’nin kurucuları arasında yer almıştır. Şevket Raşit Hatipoğlu, sahibi olduğu *Dönüm Dergisi*’nin yanı sıra *İktisadi Yürüyüş*, *Millet*, *Ülkü*, *Bizim Türkiye*, *Ölçü* dergileri ile *Ziraat*, *Ulus* ve *Sabah Postası* gazetelerinde, çeşitli dönemlerde yazarlık yaptı. Hatipoğlu, 12 Kasım 1973’te hayatını kaybetmiştir. Karakaş, “Manisa Milletvekillerinden Şevket Raşit Hatipoğlu (1898-1973)”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (3), 2014, s. 124.

[99] Nevzat Kösoğlu, *Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı*, Ötügen Neşriyat, 2. Basım, İstanbul 2015, s. 54.

[100] Kösoğlu, *Kitap Şuurı*, ss. 208-211.

[101] İsrafil Karataş, “Milliyetçi Muhafazakâr Aydınların 12 Mart’a Bakışına Bir Örnek: Türk Aydınlar Ocağı’nın Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’a Sunduğu Rapor”, *ÇTTAD*, XX/40, 2020 Bahar, s. 272-273.

dığı MC Hükümeti'nin kültür konusuna bakışı ve ulaşılmak istenen hedefler olarak belirlenmiştir.^[102]

Kurulmasına Aydınlar Ocağı mensubu ilim adamlarının^[103]Ortadoğu ve Tercüman gazetelerinin destek verdiği ve Alparslan Türkeş'in öncülük ettiği^[104] MC Hükümetleri (Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi ve MHP) döneminde millî kültür konusunun öncelikle ele alınan bir mesele olduğu görülmektedir. MC hükümetleri döneminde doğrudan Türk milliyetçilerinin millî kültür hassasiyetlerine cevap niteliği taşıyan iki atama göze çarpmaktadır. Bunlardan biri TRT Genel Müdürlüğü'ne aynı zamanda "Devlet" gazetesi yazarlarından Şaban Karataş'ın atanması olmuştur. Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü'ne ise Ali Naili Erdem'in^[105] Millî Eğitim Bakanı, 1964'te kurulan Türkiye Milliyetçiler Birliği'nin yöneticilerinden Zeki Sofuoğlu'nun^[106]ise Müsteşar Yardımcısı olduğu bir süreçte Üniversiteliler Kültür Derneği içinde Nevzat Kösoğlu ile birlikte bulunmuş olan Ayvaz Gökdemir'in^[107] atanması olmuştur.

Koalisyon Protokolünde "TRT'nin tarafsızlığı ve anayasanın 121'inci maddesindeki ilkelere sadık kalması sağlanacaktır. Yalnız haber hizmeti değil, önemli bir eğitim ve kültür hizmeti görmekle yükümlü olan TRT'nin, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü sarsıcı, Cumhuriyeti tahrip edici, millî güvenliğe ve genel ahlaka zarar verici yayınlar yapması önlenecektir"^[108]denilmektedir. Hükümet programında ise "Bu dönem, TRT'nin Anayasa ve kanunların çizdiği sınırların

[102] İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, Cilt: 2, TBMM Basımevi, Ankara 2015, s. 993.

[103] Bozkurt Güvenç, Gencay Şaylan, İlhan Tekeli, Şerafettin Turan, *Türk-İslâm Sentezi*, Sarmal Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul 1991, s. 190-191.

[104] *Ortadoğu*, 19 Aralık 1974, s. 1; *Tercüman*, 21, 22 Aralık 1974, s. 1.

[105] 17 Şubat 1927'de İzmir'in Kemalpaşa ilçesinde doğan Ali Naili Erdem babasının baba tarafının Karadenizli, babasının anne tarafı Cezayirli Oruç Reis'in leventlerine kadar, annesinin anne tarafının Çapanoğulları'na kadar uzandığını, annesinin baba tarafının ise Midilli'li olduğunu söylemektedir. Ankara Hukuk Fakültesi mezunu olan Erdem, 1961'de Adalet Partisi'nden İzmir milletvekili seçilmiştir. Atatürk konusunda da babasının mushaf, bayrak ve Atatürk konusundaki vasiyeti gereği hassas olan Erdem, Türk dünyasına yönelik hassasiyetini bir toplantıda dile getirdiği için "Bozkurt Ali" şeklinde alkışlanmıştır. *Siyaset Yolları*'nda kitabında yer alan yazılarını ve olaylara bakışı incelendiğinde Ali Naili Erdem'in Millî Eğitim Bakanlığı için yerinde bir isim olduğu anlaşılacaktır. Erdem, 1945'ten itibaren Kemalist Ülkü, Çınar, Çağrı, İlk Yaz, Çaba, Gülpınar, Edebiyat Dergisi gibi dergilerde şiirleri; 1965'ten itibaren de Tercüman, Milliyet, Ortadoğu, Yeni Asır, Ege Telgraf, Ege Ekspres gibi gazetelerde yazıları yayınlanmıştır. Bu Toprağın İnsanları ve Sevda Kuşatması şiir kitaplarıdır. 5 dönem İzmir'den milletvekili seçilen Erdem, iki dönem Sanayi, Çalışma Bakanlığı ve bir dönem de Millî Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Bkz. Ali Naili Erdem, *Siyasetin Yollarında*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2004, s. 5, 11, 20, 42, 180.

[106] Türkiye Milliyetçiler Birliği'nin Görüşü-İlk Bildiri, Türkiye Milliyetçiler Birliği Yayınları: 1, 1964, s. 7.

[107] Kösoğlu, *Hatıralar Yahut Bir Vatan Kurtarma Hikâyesi*, Osman Çakır (Söyleşi), Ötügen Neşriyat, Gözden Geçirilmiş İkinci Basım İstanbul 2010, s. 167.

[108] Neziroğlu vd., *Koalisyon Hükümetleri...*, s. 982.

dışına taşmadan Türk devletine, Türk milletine ve millî kültürümüze, hizmet edeceği bir dönem olacaktır”^[109] şeklinde dile getirilmiştir.

Şaban Karataş, TRT’deki sol örgütlerin TRT üzerindeki ağırlığını, göreve geldikleri günden itibaren solcularla girdikleri etki-tepki ilişkilerini, “TRT Kavgası” adlı kitabında anlatmıştır. Ona göre kendisinden önce CHP’li İsmail Cem İpekçi, izlediği yayın politikası ile kitleleri tahrik yoluna gitmiştir. Cumhuriyet Hükümeti, kamu düzeni ve millî güvenlik açısından bu zihniyetin TRT başında tutulmasının ağır vebalini taşıyamazdı. Karataş’ın verdiği bilgilere göre, İsmail Cem’in kaleminde, “Doğulu Halklar” deyimini sık sık geçmektedir. Türk devletinin resmi politikası diye İsmail Cem’in tezyif ettiği politika aslında Atatürk’ün ve anayasamızın birleştirici, toplayıcı ve “Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür” diyen millî bütünlük anlayışıdır.^[110]

Karataş, milliyetçilik esası doğrultusunda hareket etme eğiliminde olmuştur. Karataş, düzenlediği basın toplantısında yaşayan edebiyat diye vatan hainlerinin kahraman olarak gösterilmeyeceğini, enternasyonal marşlar çalınmayacağını, özgürlüğün bedeli deyip komünist çetelerin övülmeyeceğini söylemekteydi. Bu ilkel çerçevede Karataş döneminde, Doğu Türkistan Folklorundan Örnekler, Malazgirt, Birleşen Yollar, Hallaçca isimli TV Programı, Faşizm-Komünizm Programı ve Kerkük’le ilgili programlar yapılmıştır. Bu programlar şikâyetlere neden olurken Karataş, “*Türk-İslâm kültürü ayakta durdukça Türk’ün Türk ile ve Müslüman ile dünyanın neresinde olursa olsun, ilgilenmesi tabiidir*” şeklinde açıklama yaparak kültür meselesinde çizgisini ortaya koymuştur.^[111]

Diğer yandan Millî Eğitim Bakanlığı Tarih lise ders kitaplarından ise İbrahim Kafesoğlu ve Altan Deliorman’ın yazdığı kitapların eğitimde tercih edilmesi, Türk milliyetçiliği ve millî tarih adına önemli gelişmeler arasında yer almıştır. Millî Eğitim Bakanlığı’nda gerçekleşen kadro değişiklikleri ve ders kitaplarının Türk-İslâm sentezi anlayışına uygun olarak yazılması, millî kültürün ihyası ve Türk milleti kimliğinin yerleşmesi açısından mühim görünmektedir.

Bu tarih yazımında Orta Asya’dan itibaren Hun ve Göktürklerin olumlu mirası ve devlet geleneği sentez içinde Malazgirt retoriği ile Selçuklulara bağlanıyordu. Bunun yanında Etienne Copeux’un ifadeleriyle 1970-1980’e doğru, milliyetçi söylem, hem hümanist tarih yazımı eğilimine, hem de aşırı sol hareketlere karşı koyabilmek için güçlenmek istemekte, ama deyim yerindeyse, tek hedefi Türk kimliğini güçlendirmek olan insancıl yüzlü bir milliyetçiliği amaçlamaktadır. Kafesoğlu’nun Altan Deliorman’la birlikte kaleme aldığı Lise 1 Tarih ders kitabının (1976) önsö-

[109] Neziroğlu vd., *Koalisyon Hükümetleri...*, s. 1014.

[110] Şaban Karataş, *TRT Kavgası*, Emek Matbaacılık, İstanbul 1978, ss. 331-347.

[111] Yusuf Devran, *Siyasal İktidar-TRT İlişkisinin Dünü*, Başlık Yayın Grubu, İstanbul 2021, ss. 120-125.

zünde Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Rıza Kardaş da millî tarihe dönük, medeniyet ve kültür ağırlıklı, birinci elden kaynaklara dayanarak yazılmış kitabın millî şuuru artıracığı belirtilmiştir.^[112]

Ders kitaplarıyla ilgili gelişmeleri ÜLKÜ-BİR Başkanı Orhan Düzgüneş, “Her gün” gazetesindeki köşesinde bu gelişmenin “Eğitimde Millileşme Hareketi” olabileceğini yazmıştır. Ahmet Kabaklı’ya göre de millî eğitim son bir yılda milliyetçi istikamete yönelmiştir. Çocuklar ve gençlerin millî-çağdaş değerler üzere Türk insanı olarak yetiştirilmesinin önü bu kitaplar sayesinde açılmış, Edebiyat, Sosyoloji, Felsefe, Tarih kitapları Mehmet Kaplan, Amiran Kurtkan, Erol Güngör vb. gibi aynı değerleri taşıyan seçkin ilim adamları tarafından hazırlanmıştır.^[113] Kafesoğlu ile birlikte Tarih kitaplarını hazırlayan Altan Deliorman, sol ve hümanist çevrelerin bu kitaplara karşı adeta savaş açtığını, en çok da felsefe kitabının yazarı Mübahat Küley ve ahlak kitaplarının yazarı Erol Güngör’e karşı mücadele başlatıldığını yazmaktadır.^[114]

1976’daki eğitim hamlesi sırasında Türk Dili kitaplarının yazım işi de Muharrem Ergin’e verilmiştir. Altan Deliorman’ın verdiği bilgilere göre Ergin, kitaplarını titizlikle hazırlayıp Ankara’ya göndermesine rağmen kitaplarının savunmasını yapmak zorunda kalmıştır. Liseler için Türk Dili kitapları, iktidar değişiklikleri yüzünden ne yazık ki ancak bir yıl okutulabilmiş, sonraki süreçte motel odalarında kurulan koalisyon döneminde bu kitaplardan elde kalanları, hamur yapılmak için Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları Anonim Şirketi’ne (SEKA) gönderilmiştir.^[115]

MHP’nin MC’deki en önemli bürokratlarından biri olarak öne çıkan Ayvaz Gökdemir, millî kültür ve millî kimlik konusunu doğrudan milliyetçilik meselesi olarak görmüştür. Ona göre kültür, insana has bir yaratıcılık, millî kültür ise kemal nişanıdır. Millî kültürün mayalandığı vatana millî mekân olarak bakan Gökdemir, kan, iman ve irfan üçlüsü ile toprağın dini ve milliyetinin oluştuğunu, gazi, kahraman, şanlı gibi insan sıfatları verilebilen toprakların şahsiyet kazandığını ifade etmektedir. Yoğrulmuş vatan toprağı da ancak dille işlenerek kemâl bulmuştur.^[116]

Gökdemir, millî kültürün yoğrulduğu Türkiye’nin vatan olması konusunda MHP’nin özellikle üzerinde durduğu tarihlerden biri olan 1071’le başlayan 900 yıllık süreci kâfi görmekte, “Hudâ’nın ebedi serhaddi olan imanlı dolu göğüsler” dışında dayanak ve teminat aramanın beyhude olduğunu söylemektedir. Bu nokta-

[112] Etienne Copeaux, *Tarih Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslâm Sentezine*, Tülin Altınova (Yay. Haz.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İkinci Basım, İstanbul 2000, s. 70-71, 83.

[113] Fuat Uçar, *Türk Siyasetinde Cepheleşme Olgusuna Bir Örnek: Milliyetçi Cephe Hükümetleri*, (Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2014, s. 185.

[114] Altan Deliorman, *Türk Yurdunun Bilgeleri*, Timaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2009, s. 24.

[115] Deliorman, *Türk Yurdunun Bilgeleri*, s. 107.

[116] Ayvaz Gökdemir, *Türk Kimliği*, Ecdad Yayınları, Ankara 1990, ss. 11-13, 43-47.

da Gökdemir, yeni kökler icat etmeye muhtaç olunmadığını belirterek Hitit, Lidya, Frig, Kadim Yunan, Pers, Gordion, Bizans, Hektor, Aşil, Truvalı Helen vb. isim ve hatıralara sığınmanın müzayededen antika eşya satın almaya benzetir. Türk milletinin kökünü “Oğuz Karahan nesliyiz” ifadesiyle Orta Asya’ya bağlar. Nitekim onda Türk milleti, Yahya Kemal’in “Maverâda Söyleniş” şiirinde “Geldikti bir zaman Sarı Saltık’la Orta Asya’dan/Bir bir dağıldık Diyâr-ı Rum’a Sakaryadan” dediği millettir. Gökdemir, “arı biziz, bal bizdedir” düsturu ile Türkiye kültürleri, Anadolu medeniyetleri, Türkiye halkları söylemlerine, Türkiye’nin halklar, kültürler, etnik gruplar temeline oturtulması çalışmalarına da karşı olduğunu ifade etmektedir.^[117]

1970’lerde Ayyaz Gökdemir ve benzer düşüncelere sahip olan Türk milliyetçileri, özellikle millî kültür meseleleri konusunda Türkiye’de bir zihniyet dönüşümünün de taşıyıcıları olmak istemişlerdir diyebiliriz. Din, milliyet ve millî kültür konularında 2000’li yıllara kadar intikal eden tartışmalara sağlıklı bir çerçeveden bakabilmenin ve bütünleşmenin yolları Gökdemir tarafından da aranmıştır. Millî kültürün sınırlarını dünyada Türkçe konuşan ve kelime-i şahadet getiren insan varlığı ile söz konusu eden Gökdemir, milliyetin ve milliyetçiliğin İslam’la, İslam’ın da milliyet ve milliyetçilikle zıt olmadığı konusu üzerinde de ısrarla durmuş, bu noktada kendi ifadesiyle dindarların hatalarını söylemekten çekinmemiştir. Dindarların, teolojik olmayan meseleleri teolojik zeminde mütalaa etmeleri bu hatalardan biri olarak ifade edilmiştir. Dinin, toplumun bütün hayat ve faaliyetlerine tesir etmesi ve renk katması neticesinde kültürleşmesi ise çağdışı ve dinsiz materyalistler tarafından da dindar kesim tarafından da anlaşılmamıştır. Materyalistler, laikliği millî kültür düşmanlıklarına kalkan yaparken dindar kesim de İslam’la milliyetçiliğin zıtlığı üzerinde bir propagandanın temsilcileri olmuşlardır.^[118]

Millet, milliyet ve milliyetçilik kanalıyla millî kültürle çatışmalar ve 1960’lı yılların sonlarında MHP’ye yönelik başlatılan İslam’ın milliyetçiliğe karşı olduğu, milliyetçi olan MHP’nin de İslam’a karşı olduğu yönündeki kampanyalar^[119], İslam’a göre milliyetçilik anlayışının ortaya konmasını da gerekli kılmıştır. Bu konuda da 1980 sonrasında “Yeni Düşünce” dergisi yazarlarından biri olan Zekeriya Beyaz, ilk baskısı 1973’te yapılan “İslam’a Göre Milliyetçilik” adlı kitabını kaleme almış, Kuran’a göre vatan, millî iftihar, millî şeref, Türk milliyetçiliğinin dinle ruh ve beden gibi birleştiği, “Allah” ve “Hüda”nın yanında “Tanrı” demede sakınca olmadığı, Turancılığın İslam’ın cihat emri olduğu, sembol olarak bozkurt gibi konular üzerinde durmuştur.^[120] “Devlet” gazetesinde yazıları yayınlanan Prof. Dr. Orhan Türkdoğan’a göre ise Osmanlı kavmini sevmesi ve tanınması anlamını taşıyan asa-

[117] Gökdemir, *Türk Kimliği*, ss. 49-54.

[118] Gökdemir, *Türk Kimliği*, ss. 75-87.

[119] Er, *Hatıralar ve Hayatım*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 237.

[120] Zekeriya Beyaz, *İslâm’a Göre Milliyetçilik*, Öz Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1975, ss. 157, 231-408.

biye şuurunu reddetmekle; Cumhuriyet de, din olgusunu devreden çıkarmakla, milletleşme gerçeğini zaafa uğratmışlardı.^[121] Bu bağlamda zaten asabiye şuurunu temsil eden MHP kendini, dini de içine alan millî kültür inşası ile milletleşme sürecini sağlama gibi bir sorumluluğun sahibi de görmüştür denilebilir.

Birinci MC Hükümeti'nin iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra Türkiye'de ilk kez Atatürk Üniversitesi'nin bütün fakültelerinde "Türk Kültür ve Medeniyeti" dersinin okutulması ve Rektörlüğe bağlı "Türk Kültürü ve Medeniyeti Araştırma Merkezi"nin kurulması senato tarafından kabul edilmiştir. MC Hükümeti dönemi, Fuat Uçar'ın ifadesiyle Kültür Bakanlığı'nın "1000 Temel Eser" projesi ile de tam bir kendine dönüş misali "Türk Kültürü" ne yönelik çabaların hâkim olduğu bir dönem olmuştur. Ayrıca bu dönemde başkanlığını Hülya Koçyiğit'in yaptığı Film Sanayi ve Tüm Sanatçıları Güçlendirme Vakfı (FİLM-SAN) kurulmuş, ilk başlığı Emel Sayın 1000 lira olarak yapmıştır. "İbret Sahnesi", "Elif Sahnesi" ve "Hilal Sahnesi" gibi milliyetçi sahne toplulukları da bu dönemde milletin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş sahne topluluklarıydı. Ayrıca 1977'nin Ocak ayında "Millî Kültür" dergisi yayın hayatına başlamıştır.^[122]

Kültür Bakanlığı himayesinde çıkmaya başlayan dergi ilk sayılarından itibaren Türk-İslâm eserlerini, motiflerini, Türk-İslâm bilginlerini kapağına taşımıştır. "Millî Kültür" dergisi, Temmuz 1978'de "Ulusal Kültür" adını almış, 6 sayı bu adla çıktıktan sonra Aralık 1979'da tekrar Millî Kültür adıyla yayın hayatına devam etmiştir. 1993'ten sonra da tekrar adı değişerek Kültür Dergisi adını almıştır. Adı geçen isimlerle derginin 109 sayı çıktığı anlaşılmaktadır.^[123]

Türkiye'de 1960 sonrasında dünyaya paralel şekilde artan sağ-sol olayları ve gençlik hareketleri, yıkıcı akımların da etkisiyle iç barışı bozmuş, millî bütünleşmeyi zaafa uğratmıştır. MHP'nin millî kültür davası böyle bir atmosferde daha önemli hale geldiği görülüyor. Buna karşın Türkiye'de siyasal ve toplumsal olarak kutuplaşmış bir yapı içerisinde 5 Haziran 1977 erken genel seçimlerine gidilmiştir. Bu süreçte şiddet olaylarının kitleselleşmesi, toplumda tansiyonun giderek yükselmesine, ideolojik ve toplumsal kamplaşmalar ile inanç çatışmalarının daha da artmaya başlamasına sebep olmuştur.^[124]

İdeolojik, toplumsal ve inanç yönünden kamplaşmaların artması ve iç barışın tehlikeye düşmesinden dolayı 5 Haziran 1977 seçimleri öncesinde MHP'nin 13. Büyük Kurultay'ında (23-24 Nisan 1977) Türk milliyetçiliğinin kaynağının millî kültür olduğunu ifade eden Türkeş, anayasanın "bütün fertlerini, kaderde, kıvançta

[121] Orhan Türkdoğan, *Millî Kimliğin Yükselişi*, Alfa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1999, s. 245.

[122] Uçar, *Türk Siyasetinde Cepheleşme Olgusuna Bir Örnek...*, s. 189-190.

[123] Mehmet Toprak, *Kültür Dergisi Makaleler Bibliyografyası (1977-1994)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, ss. VII, 1-3.

[124] Uçar, *Türk Siyasetinde Cepheleşme Olgusuna Bir Örnek...*, s. 249-250.

ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplanan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yükseltmeyi amaç bilen Türk milliyetçiliğinden hız ve ilham alan” şeklinde başlangıç ilkelerinde yer alan duygu ve düşüncelerinin kendi milliyetçilik anlayışlarını da yansıttığını belirtmiştir. Türkes, devamındaki cümlelerinde şu tarihte şu devletin bugünkü haline ulaşacağız gibi aşâğılık duygusuna kapılmadan Türk dehasını hareket geçirmek amacıyla olduklarını, muhayyileleri küçülmüş olanların, hayalde bile başkalarına tabi olanların MHP’yi anlayamayacağını vurgulayarak Türk milliyetçiliğinin büyük Türkiye ve medeniyet davasına işaret etmiştir.^[125]

Türkes, 3 Mayıs 1977’de “Türk Milletine Beyanname” adıyla yayınladığı bildiri milliyetçiliği “*içi kevserle dolu bir kâse*” şeklinde gördüklerini ama kıymetin kâsede değil kevserde olduğunu, İslâm imanının milliyetçiliklerine ruhî bir muhteva verdiğini, “Kâinatın Efendisi”nce getirilmiş ruh ve ahlak ölçülerinin bunalımda olan insanlığa yol göstereceğini, Türk’ün ruh köküne inmeyen her şeyin temelsiz kalacağını bildirmiştir.^[126]

Neo-emperyalizme karşı millî kültürün muhafazası ve geliştirilerek dinamiklik kazanması taraftarı olan MHP’nin, “Türk Milleti Uyan” sloganıyla yayınladığı 1977 Seçim Beyannamesi’nde^[127] kültür konusuna büyük önem vermiştir. Sanata hizmeti, millete hizmet olarak gören MHP, MEB’e bağlı Türk Güzel Sanatlar Akademisi ve Türk Musiki Konservatuvarı kurulması tekliflerinin ve Kültür Bakanlığı kurulması düşüncesinin sahibi olduğunu belirtmiştir. MHP, kendi dönemlerinde millî tiyatroların geliştirileceğini, tiyatro, bale ve operanın “Millet Okulu” çatısı altında halka açılacağını, Devlet Tiyatrolarının Anadolu’da da teşkilatlandırılacağını vaat etmiştir. Üniversitelerin de ülkücü kadroların yetiştiği yerler olacağını altı çizilmiştir.^[128]

[125] MHP Genel Başkanı Alparslan Türkes’in 13. Kurultay Açış Konuşması, Ankara 1977, s. 21-22.

[126] Turhan, *Türk Demokrasi Tarihinde...*, ss. 319-338.

[127] Kuvvetli icranın tesisi yolunda, diktatörlük korkusu ve %81’i CHP’li olan Kurucu Meclis’in yaptığı anayasasının değiştirilmesi, yasama, yürütme ve yargı arasındaki ihtilafların referandum yoluyla çözülmesi, Danişay’ın millî kültür karşıtı kararlarına karşı önlem alınması, Çevre Kentleri Projesi, Tarım Kentleri Projesi, Sosyal mesken ve lojman projesi, vatandaşları da OYAK tarzı oluşumlara dâhil etme, Devlet Proje Ofisi’nin kurulması, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Bankası’nın kurulması, hızlı bürokrasi için “Yıldırım Teftiş Sistemi”, “Millî Sosyal Sigorta”nın kurulması ve “İşsizlik Sigortası”nın verilmesi, lekesiz ve gölgesiz adalet vurgusu vb. MHP’nin 1977 Seçim Beyannamesi’nde yer alan ve 1980 sonrasında itibaren bugüne kadar Türkiye’nin gündeminde olmuş konu ve projelerdir. Bkz. 1977 Milliyetçi Hareket Partisi Seçim Beyannamesi-Türk Milleti Uyan, Ankara 1977, ss. 22-45.

[128] 1977 Milliyetçi Hareket Partisi Seçim Beyannamesi -Türk Milleti Uyan, Ankara 1977, ss. 60-68.

SONUÇ

Her şeyden önce bir milletin kendi kültürel kimliğini tanıması ve buna sahip çıkması hayati zorunluluk ifade etmektedir. Sahip olunan kültürel kimliğin dışa vuruluşunda aşına mümkün olduğu kadar sadık kalınmalıdır. Bu aynı zamanda kültürel soğumanın da önlenmesini sağlayacağı gibi bazı olumsuz ön yargıları ve yanlış bilgileri de ortadan kaldıracaktır. O halde Türk kimliğini oluşturan değerlerin ve unsurların yeniden gözden geçirilmesi ve bunların geçerliliklerini yaşatmanın nasıl olacağı üzerinde düşünülmesi gerekmektedir.

Çalışmada görüldüğü üzere Türk milliyetçiliği değişimi ve yenileşmeyi yakalayabildiği için yeni yüzünü modernleşme olgusuyla eşzamanlı olarak ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Cumhuriyetle birlikte yeniden şekillenen Türk milliyetçiliğinin temel niteliğinin modernleşme olduğunu söyleyebiliriz. Türk milliyetçiliği modern olduğu kadar çok zengin bir tarihî arka plana sahip olduğu için fevkalade güçlüdür. İşte bu güçlülük, toplumu siyasi ve sosyal anlamda etkilemiş ve gelişimine imkân sağlamıştır.

Dolayısıyla milliyetçiliğin yaslandığı kavramlardan biri olan kültür, Türkiye Cumhuriyeti'nin köklü siyasi partilerinden biri olan MHP açısından ele alındığında hem milletleşme hem de toplumsal çözülmeye karşı önemsendiği anlaşılmaktadır. Bu önemde millî devletin kuruluşu ve modernliğin parçalı dünyasında meydana gelen kırılmalara karşı hem toplumsal bünyeyi sağlamlaştırma hem de tarihsel bütünlük içinde milletin devamlılığını sağlamak en önde gelen amaçlar olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti temelinde yaklaşıldığında kültürel Batıcılığa karşı, dini de millî kültürün bir unsuru sayarak geçmiş ve gelenekten alınan güçle “Türk-İslam Medeniyeti”nin ihyasına yönelik, ideolojik olarak milliyetçiliğin yerleştiği 1970’lerde kültür temelli politikaları, şuur ve eylemleri de zorunlu kılmıştır.

MHP tarafından dinin, millî kültürün bir unsuru olarak ele alınması birçok açıdan önemli sonuçları da beraberinde getirmiştir. Türk siyasetinde Alparslan Türkeş tarafından sıkça ifade edilmiş olan “manevi kalkınma” bu sayede meşru bir zemine ve fonksiyonelliğe kavuşmuştur. Çalışmanın sınırları içinde yer verememiş olsak da MHP’nin din eğitime yönelik önerileri ve laiklik ile din üzerinden gerçekleşen mücadeleler sonrasında oluşan kutuplaşmalara karşı “manevi kalkınma” hem bir şahsiyet yaratma yolu olmuş hem de bu yolla millî kültür üzerinden toplumsal mutabakata katkı sunulmuştur.

Türk milliyetçilerinin yapay ve tarihî süreklilikten kopuk olduğunu düşündükleri kültür inşasına karşı 1970’lerde bir tavır sergilemeleri de birtakım sonuçlara yol açmıştır. Bunları; hedef olarak ortaya konan güçlü müreffeh Türkiye ve Türk-İslam medeniyetinin ihyası doğrultusunda bir zihniyet oluşumuna yönelmek, ikincisi ülkücü insan modelinin ortaya konması ve Türk milliyetçiliğini ülkücü şahsiyetler

kanalıyla daha dinamik ve fonksiyonel hale getirmek şeklinde ortaya koymamız mümkündür. Bu doğrultudaki hedeflerin ise seçim çalışmalarında vatandaşla ve çeşitli zamanlarda da devletle paylaşılması, Türkiye'nin kültür politikasının oluşmasında etkili olmuştur. MC Hükümetleri Koalisyon Protokolünde ve Hükümet Programında konunun önemsenmesi ise başta TRT ve MEB olmak üzere milli kültür alanındaki çalışmaların artmasına sebep olmuştur. Çalışmada görüldüğü üzere MHP ve Türk milliyetçileri, Türkiye'de kültür politikasının oluşmasında başat rol oynamışlardır.

KAYNAKÇA

- ALDEMİR, *Cengiz, Üçüncü Yol: Kültür Milliyetçiliği*, Berikan Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2012.
- AKYOL, Taha, *Tarihten Geleceğe*, Ocak Yayınları, 1. Basım, Ankara 1983.
- ANADOL, Cemal, *Türkçülük Mücadelelerinden Milliyetçi Harekete*, Milliyetçi Anadolu Yayınları, İstanbul 1978.
- ASLAN, İffet, *İktidar Adayları*, Gerçek Yayınları, Ankara 1965.
- ATSIZ, Nihal, "Konuşmalar III", *Ötügen*, 4: 43, 1967, ss. 2-5.
- Aydınlar Ocağı'nın Görüşü: Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri (1973)*, Garanti Matbaası, İstanbul 1973.
- BEYAZ, Zekeriya, *İslam'a Göre Milliyetçilik*, Öz Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1975.
- COPEAUX, Etienne, *Tarih Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslâm Sentezine*, Tülin Altınova (Yay. Haz), *Tarih Vakfı Yurt Yayınları*, İkinci Basım, İstanbul 2000.
- CUNBUR, Müjgân, *Atatürk ve Milli Kültür*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1973.
- ÇOLAK, Muhittin, *Milliyetçi Türkiye*, Kripto Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2018.
- DEVİRAN, Yusuf, *Siyasal İktidar-TRT İlişkisinin Dünü*, Başlık Yayın Grubu, İstanbul 2021.
- DELİORMAN, Altan, *Işıklı Hayatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2004.
- DELİORMAN, Altan, *Türk Yurdunun Bilgeleri*, Timaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2009.
- DEWEY, John, *Özgürlük ve Kültür*, (çev. Vedat Günyol), Remzi Kitapevi, Üçüncü Basım, İstanbul 1988.
- DONUK, Abdülkadir, "Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hayatı ve Eserleri", *İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, İbrahim Kafesoğlu Hatıra Sayısı, Sayı: 13, Sene: 1983-1987, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1987, ss. 1-30.
- DURAL, Baran, *Pratikten Teoriye Milliyetçi Hareket I-II*, Bilge Karınca Yayınları İstanbul 2011.
- EAGLETON, Terry, *Kültür Yorumları*, (çev. Özge Çelik), *Ayrıntı Yayınları*, Birinci Basım, İstanbul 2005.
- EAGLETON, Terry, *Tanrı'nın Ölümü ve Kültür*, (çev. Selin Dingiloğlu), Yordam Kitap, Birinci Basım, İstanbul 2014.
- ER, Ahmet, *Hatıralarım ve Hayatım*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul 2007.
- ERKAL, Mustafa, "Kültür-Kültürel Kimlik ve Türk Kimliği", *Alparslan Türkeş Birinci Yıl Armağanı-04.04.1997-04.04.1998*, Mavi Ofset, Ankara 1998, ss. 83-98.
- ERDEM, Ali Naili, *Siyasetin Yollarında*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2004.
- ERSAL, Aytekin, *Türkiye'de Ulus-Devlet Ve Ziya Gökalp-Mümtaz Turhan-Erol Güngör*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2011.
- ERTÜRK, Selahattin, *Diktacı Tutum ve Demokrasi*, Yelken Tepe Yayınları, Dördüncü Baskı, Ankara 1985.
- ERTUĞRUL, Feyzullah, *Hasan Ali Yücel Kenan Öner Davası*, Güldiken Yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul 2000.
- EVLİAOĞLU, Gökhan, *Su Uyur Komünist Uyumaz*, Toprak Yayınları, İstanbul 1962.
- GENÇKAYA, Ömer Faruk ve Demirci, Erdem Ünal, "Türkiye'de Kültür Politikasının Kurumsallaşma Sürecine Genel Bakış", *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3:2, Ekim 2018, ss. 57-70.
- GENÇOSMANOĞLU, Talat, "Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu", *Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Dergisi*, 26: 40, Ocak 2014, ss. 13-17.
- GÖKDEMİR, Ayvaz, *Türk Kimliği*, Ecdad Yayınları, Ankara 1990.
- GÜNGÖR, Erol, "Halk Kültürü ve Münevver Kültürü", *Töre*, S: 30, Temmuz 1971, ss. 5-11.
- GÜNGÖR, Erol, *Sosyal Meseleler ve Aydınlar*, R. Güler, E. Kılıç (haz.), Ötügen Neşriyat, 1. Baskı, İstanbul 1993.
- GÜNGÖR, Erol, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötügen Neşriyat, 9. Baskı, İstanbul 1995.
- GÜNGÖR, Erol, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötügen Neşriyat, 15. Baskı, İstanbul 2002.

- GÜVENÇ, Bozkurt, Gencay Şaylan, İlhan Tekeli, ve Şerafettin Turan, (1991), *Türk-İslâm Sentezi*, Sarmal Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul 1991.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin, "Milliyetçi Gençliğin Kitaplığı", *Töre*, S: 13, Haziran 1972, ss. 14-16.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin, *Türkçe'nin Karanlık Günleri*, 7. Baskı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2015.
- İLGEN, Abdülkadir, *Gelenek ve Modernite Arasında Bir Kavram: Milliyetçilik*, Net Kitap Yayıncılık, Ankara 2021.
- İNAN, Afet, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, Arı İnan(haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2009.
- KAFESOĞLU, İbrahim, *Türkler ve Medeniyet*, Hamle Yayınları, İstanbul 1995.
- KANTARCIOĞLU, Sevim, *Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm*, Paradigma Yayınları, 1. Basım, İstanbul 2007.
- KARABACAK, Ahmet, *Üç Hilal'in Hikâyesi*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2011.
- KARAKAŞ, Ömer, "Manisa Milletvekillerinden Şevket Raşit Hatipoğlu (1898-1973)", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12: 3, Eylül 2014, ss. 122-139.
- KARATAŞ, Şaban (1978), *TRT Kavgası*, Emek Matbaacılık, İstanbul 1978.
- KARATAŞ, "Milliyetçi Muhafazakâr Aydınların 12 Mart'a Bakışına Bir Örnek: Türk Aydınlar Ocağı'nın Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a Sunduğu Rapor", *ÇTTAD*, XX/40, 2020 Bahar, ss. 253-287.
- KIRIŞÇIOĞLU, Fatih, "Türk Milliyetçilerinin Komünizme Karşı Mücadelesi ve Milliyetçilik Hareketleri", *Tarihte Türkler ve Alparslan Türkeş*, Cilt:4, Ed. Semih Yalçın, Berikan Yayınları, Ankara 2003, ss. 1-40.
- KÖKEN, Nevzat, *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2014.
- KÖSOĞLU, Nevzat, *Konuşmalar, Ötügen Neşriyat*, 1. Basım, İstanbul 1992.
- KÖSOĞLU, Nevzat, *Türk Kimliği ve Türk Dünyası, Ötügen Neşriyat*, 1. Baskı, İstanbul 1996.
- KÖSOĞLU, Nevzat, *Hatıralar Yahut Bir Vatan Kurtarma Hikâyesi*, Osman Çakır (Söyleşi), Ötügen Neşriyat, Gözden Geçirilmiş İkinci Basım, İstanbul 2010.
- KÖSOĞLU, Nevzat, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Ziya Gökalp, Ötügen Neşriyat*, 3. Basım, İstanbul 2013.
- KÖSOĞLU, Nevzat, *Dünder Taşer, Ötügen Neşriyat*, 3. Basım, İstanbul 2015.
- KÖSOĞLU, Nevzat, *Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı*, Ötügen Neşriyat, 2. Basım, İstanbul 2015.
- KÖSOĞLU, Nevzat, *Kitap Şuuru, Ötügen Neşriyat*, 4. Basım, İstanbul 2018.
- Milliyetçi Lider Alparslan Türkeş'in 11. Büyük Kurultay Açış ve Kapanış Konuşması (1973)*, Emel Matbaası, Ankara 1973.
- MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş'in 13. Kurultay Açış Konuşması (1977)*, Ankara 1977.
- Milliyetçi Hareket Partisi Seçim Beyannamesi-Türk Milleti Uyan (1977)*, Ankara 1977.
- NEZİROĞLU, İrfan ve Tuncer Yılmaz, *Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, Cilt: 2, TBMM Basımevi, Ankara 2015.
- OKAN, Acar, *İsmi Lâzım Değil Hatırladıklarım Kırk Ambar*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2015.
- ÖNDER, Mehmet, *Millî Kültür Politikamız Üzerine*, Türk Kadınları Kültür Derneği Yayınları, Ankara 1975.
- ÖNER, Sakin, *Ülkücü Hareket'in Meseleleri*, Toker Yayınları, İstanbul 1977.
- ÖRTÜLÜ, Erdoğan, *Üç İhtilalin Hikâyesi*, Millî Ülkü Yayınevi, Üçüncü Baskı, İstanbul 1974.
- ÖZBALCI, Mustafa, *Yâhya Kemâl'in Duygu ve Düşünce Dünyası*, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2006.
- ÖZBUDUN, Sibel, *Antropoloji Gözüyle Sınıf Kültür Kimlik Yazıları, Ütopya Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı*, Ankara 2014.
- ÖZCAN, Ömer, *Türkçüler: Cumhuriyet Devrinde Bir İdealin Takipçileri*, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2020.
- ÖZDEMİR, Mehmet Niyazi, *Millet ve Türk Milliyetçiliği, Ötügen Neşriyat*, 5. Baskı, İstanbul 2018.
- ÖZNUR, Hakkı, *Ülkücü Hareket-İ, Akik Yayınları*, Ankara 1996.
- ÖZNUR, Hakkı, "20. yy'da Bir Alperen, Türkmen Ağası: Dünder Taşer", *Çelebi*, Yıl: 2, Sayı: 4, Nisan 2021, ss. 178-195.
- SERDENGEÇTİ, Osman Yüksel, *Bir Nesli Nasıl Mahvettiler-Gülünç Hakikatler-Akdeniz Hilalindir*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları İstanbul 2003.
- SEZEN, Yümnü, *Hümanizm ve Atatürk Devrimleri*, Ay İşçi Yayınları, İstanbul 1997.
- SEZEN, Yümnü, *Kültür ve Din*, İz Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2015.
- SÜRMEYEN, Süleyman, *Beklenen Önder ve İkinci Kuva-yı Milliye*, Sürmen Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1992.
- UÇAR, Fuat, *Türk Siyasetinde Cepheleşme Olgusuna Bir Örnek: Milliyetçi Cephe Hükümetleri, (Doktora Tezi)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2014.
- UZUN, Turgay, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, Ebabel Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2005.
- ÜSTEL, Fusun, *Kültür Politikasına Giriş Kavramlar, Modeller, Tartışmalar*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2021.
- TALAS, Mustafa, "Kültürün Planlanması ve Türkiye'de Kültür Planlama ve Politikalarından Sorumlu Teşkilatlar", *Türkiiz*, 2: 10, Temmuz-Ağustos 2011, ss. 39-49.

- TAŞER, Dündar, *Mesele*, Töre-Devlet Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1975.
- TAŞKIN, Yüksel, *Milliyetçi-Muhafazakâr Entelijansiya, İletişim Yayınları*, 4. Baskı, İstanbul 2019.
- TEKİN, Arslan, *Alparslan Türkeş ve Liderlik*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2008.
- TEPEDELENLIOĞLU, N. Nazif, "Alparslan Türkeş Hakkında", *Millî Hareket*, Haziran 1967, s. 7.
- TOPRAK, Mehmet, *Kültür Dergisi Makaleler Bibliyografyası (1977-1994)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.
- TURAN, Osman, *Türkiye'de Siyasi Buhranın Kaynakları*, Turan Neşriyat Yurdu, 1. Baskı, İstanbul 1969.
- TURAN, Şerafettin, *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi Yayınevi, 7. Basım, İstanbul 2014.
- TURGUT, Hulusi, *Türkeş'in Anıları*, ABC Basın Ajans Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1995.
- TURHAN, Mümtaz, *Garplılaşmanın Neresindeyiz?*, 3. Baskı, Altınordu Yayınları, Ankara 2018.
- TURHAN, Mümtaz, *Bütün Eserleri*, 1. Baskı, Altınordu Yayınları, Ankara 2019.
- TURHAN, Metin, *Türk Demokrasi Tarihinde Milliyetçi Hareket*, Polietika Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2020.
- Türk Kültür Derneği Tüzüğü(1960)*, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1960.
- Türkiye Milliyetçiler Birliği'nin Görüşü-İlk Bildiri (1964)*, Mars Matbaası, Türkiye Milliyetçiler Birliği Yayınları: 1.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, *Millî Kimliğin Yükselişi*, Alfa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1999.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, *Millî Kültür Modernleşme ve İslam*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2004.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, *Ziya Gökalp ve Sosyolojik Düşünce Sistemi*, Çizgi Kitapevi, Konya 2015.
- TÜRKEŞ, Alparslan, *Türkiye'nin Meseleleri*, Altıncı Baskı, Kutluğ Yayınları, İstanbul 1976.
- TÜRKEŞ, Alparslan, *Ahlakçılık*, Berikan Yayınları, Ankara 2000.
- TÜRKEŞ, Alparslan, *27 Mayıs ve Gerçekler*, Selim Yıldız (ed.), Berikan Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2022.
- TÜRKEŞ, Alparslan, *Kahramanlık Ruhu*, Muhiddin Nalbantoğlu (Yay. Haz.), And Yay. No: 1, İstanbul Tarihsiz.
- YARDIMCI, Mehmet, *Millî Kültür Araştırmaları (50. Kültür ve Sanat Yılında Dr. Mehmet Önder'e Armağan)*, Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi, Ankara 1996.
- YILDIZ, Harun, "Erol Güngör'ün Hayatı ve Eserleri", *Prof. Dr. Erol Güngör'ün Anısına Armağan*, Doç. Dr. Ahmet Sevgi (Yay. Haz.), Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları No: 1, Konya 1998, ss. 15-63.
- ZİYA GÖKALP, *Yeni Hayat*, Zeynep Aytıp (Yay. Haz.), Kapra Yayınları, Ankara 2020.
- ZİYA GÖKALP, *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I*, Rıza Kardaş (haz.), MEB Yayınları, İstanbul 1997.
- ZİYA GÖKALP, *Türkçülüğün Esasları*, Mehmet Kaplan (haz.), MEB Yayınları, İstanbul 1990.
- ZİYA GÖKALP, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Yalçın Toker (Sadeleştiren), Toker Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2007.
- ZİYA GÖKALP, "Türkçülük Nedir?", *Modern Türk Düşüncesinde Milliyetçilik*, Mehmet Kaan Çelen, Haluk Kaycı (haz.), Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2014, ss. 199-214